

Arvostettu leikki ja leikkiaika päiväkodissa

Lastentarhanopettajien näkemyksiä
käytetystä leikkiajasta Päiväkotivilinä
Oy:ssä

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi AMK
Sosiaalipedagoginen varhais- ja
nuorisokasvatus ja perhetyö
Opinnäytetyö
Syksy 2017
Päivi Lehtisuo
Tiia Leppänen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala

LEHTISUO, PÄIVI
LEPPÄNEN, TIIA:

Arvostettu leikki ja leikkiaika
päiväkodissa

Lastentarhanopettajien näkemyksiä
käytetystä leikkiajasta Päiväkoti Vilinä
Oy:ssä

Sosionomi AMK, Sosiaalipedagogisen varhais- ja nuorisokasvatuksen ja
perhetyön opinnäytetyö, 72 sivua, 8 liitesivua

Syksy 2017

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aiheena oli leikki ja leikkiaika. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisin ja määrällisin tutkimusmenetelmin suuntautuen varhaiskasvatukseen ja siinä erityisesti leikkiin. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Lahden alueella toimiva yksityinen Päiväkoti Vilinä Oy, johon kuuluu neljä päiväkotia. Tavoitteena oli selvittää Päiväkoti Vilinä Oy:n päiväkodeissa lastentarhanopettajien leikkiin käyttämää aikaa, läsnäoloa leikissä sekä leikin ja leikkiajan merkitystä lapselle lastentarhanopettajien näkemysten mukaisesti.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin laadullista kirjallista kyselyä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli, että Päiväkoti Vilinä Oy voi hyödyntää saatuja tuloksia toiminnassaan sekä herätellä henkilökuntaa kehittämään ammatillisuuttaan ja käyttämään leikkiä sekä leikillisyyttä entistä rikkaammalla tavalla.

Opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan vastanneet lastentarhanopettajat olivat yhtä mieltä leikin ja leikkiin käytetyn ajan tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä lapselle. He kokivat opettajan työhön kuuluvien muiden tehtävien vievän heiltä itseltään leikkiin käytettävissä olevaa aikaa. Tuloksista voitiin päätellä, että lastentarhanopettajan ja leikkiympäristön vaikutus leikkiaikaan on merkittävä. Lastentarhanopettajan arvostaessa pitkäkestoista leikkiä ja mahdollistaessa monipuolisen leikkiympäristön käytön vaikuttavat nämä tekijät lasten leikkeihin ja leikkiaikaan positiivisesti. Leikkiä ja leikillisyyttä käytettiin Vilinän taloissa varsinaisten leikkitilanteiden ulkopuolella, kuten siirtymissä ja ruokailuissa.

Asiasanat: leikki, leikkiaika, lastentarhanopettaja, varhaiskasvatus, lapsi, leikkiympäristö, vapaa ja ohjattu leikki, leikillisuus.

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LEHTISUO, PÄIVI:
LEPPÄNEN, TIIA

Valued play and playtime at
daycare

Kindergarten teacher's vision of used
playtime at Daycare Vilinä Lc

Bachelor's Thesis in Social
Pedagogy for work with children,
young people and families

72 pages, 8 pages of appendices

Autumn 2017

ABSTRACT

The topic of this thesis was play and playtime. This thesis was carried out with qualitative and quantitative research methods, focusing on early childhood education and especially on play. The commissioner and research object was the private Daycare Vilinä Lc and their four kindergartens. The purpose was to find out how kindergarten teachers at Daycare Vilinä Lc use time to play, their presence in actual play and the meaning of play and playtime for a child from the point of view of kindergarten teachers.

The method used for collecting data was qualitative written investigation. The purpose of the research was that Daycare Vilinä Lc could take advantage of the results in their action. Results also allow the staff to develop their professional skills and use play and playful attitude in a richer way in different situations at daycare.

The results of the study show that the respondent kindergarten teachers agree on the necessity and usefulness of play and playtime for a child. They feel that the other tasks in teaching are taking time from playing. The results seem to indicate that the effect of kindergarten teachers and play environment is significant when it comes to playtime. When kindergarten teachers appreciate long-lasting play, and use versatile play environment, it effects positively on children's play and playtime. In Vilinä kindergartens play and playfulness were used outside the actual play situations, such as in transitional situations and eating.

Keywords: play, playtime, kindergarten teacher, early childhood education, child, play environment, free and controlled play, jocularity.

Kiitokset

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä, yli puoli vuotta kestänyt prosessi. Haluammekin kiittää kaikkia, jotka ovat mahdollistaneet tämän prosessin toteutumisen. Kiitokset kuuluvat toimeksiantajallemme, Päiväkoti Vilinä Oy:n johdolle, Tiina Bäckmanille, joka antoi meille hienon tilaisuuden kirjoittaa mielenkiintoisesta aiheesta ja toteuttaa tutkimus heidän päiväkodeissaan. Kiitämme Lahden ammattikorkeakoulun lehtoria, opinnäytetyömme ohjaaja Tiina Vaaraa, joka on antanut matkan varrella meille ammatillisesta näkökulmasta monipuolisia vinkkejä, haasteita ja mietittävää opinnäytetyötämme koskien. Haluamme kiittää Lahden ammattikorkeakoulun lehtoria Anne Vuorta, toista työmme lukijaa, ajastaan ja asiantuntevista neuvoistaan opinnäytetyömme rakenteeseen liittyen. Kiitokset kuuluvat myös Lahden ammattikorkeakoulun informaattikko Heli Vilja-Sarronmaalle, joka on auttanut meitä oikeanlaisen kirjallisuuden etsimisessä ja muistanut meitä saadessaan käsiinsä opinnäytetyössä hyödynnettävää materiaalia. Haluamme kiittää myös tutkimukseen osallistuneita lastentarhanopettajia ja erityislasterhanopettajaa, kyselylomakkeen testiryhmää, englanninkielisen tiivistelmän tarkastanutta Anne Pynnöstä, opinnäytetyön ohjausryhmäämme sekä henkilöitä, jotka lukivat ja antoivat meille kommentteja opinnäytetyöstämme ennen julkaisua.

Erityiskiitoksen haluamme antaa tähän työhön eniten välillisesti osallisena olleille perheillemme ja sekä vanhemmillemme, jotka ovat omalta osaltaan jaksaneet tukea ja kulkea rinnalla tämän prosessin ajan. Tämä on vaatinut heiltä paljon organisointia ja jaksamista, jotta me olemme saaneet viedä tätä prosessia eteenpäin.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TOIMEKSIANTAJAORGANISAATION ESITTELY	3
3	VARHAISKASVATUS PÄIVÄKODEISSA JA SITÄ OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ	4
3.1	Varhaiskasvatuksen määrittelyä	4
3.2	Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö	5
4	LAPSEN LEIKKIMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	6
4.1	1- 6- vuotiaiden lasten leikkiminen	6
4.2	Leikin kehittyminen lapsen kasvaessa	6
4.3	Mallintaminen ja jäljittely osana leikkitaitojen kehittymistä	8
4.4	Vuorovaikutustaitojen kehittyminen	9
4.5	Lapsen toimijuus ja identiteetti	11
5	LEIKKI PÄIVÄKODISSA	13
5.1	Leikin määrittelyä	13
5.2	Leikki ja leikin merkitys lapselle	14
5.3	Leikillisuus	17
5.4	Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin	18
5.5	Leikkiympäristön merkitys	21
6	LEIKKIAIKA PÄIVÄKODISSA	24
6.1	Leikkiaikaan vaikuttavia tekijöitä päiväkodissa	24
6.2	Leikkiajan merkitys lapselle	25
6.3	Vapaa ja ohjattu leikki	27
6.4	Leikin mahdollistaminen ja leikin ruokkiminen	28
7	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMA	31
8	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	32
8.1	Aineiston hankinta	32
8.2	Aineiston analyysi	33
9	OPINNÄYTETYÖN KYSELYN TULOKSET	36
9.1	Taustatietoa lastentarhanopettajista	36
9.2	Lasten osallisuus ja leikkiaika	36

9.3	Tarkoituksenmukainen leikkiajan käyttö eri tilanteissa	40
9.4	Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin	41
9.5	Lasten kanssa leikkiminen	42
9.6	Leikkiympäristön merkityksellisyys	43
10	TULOSTEN TARKASTELU	45
10.1	Leikkiin käytetty aika päiväkodeissa	45
10.2	Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin ja leikkiaikaan	49
10.3	Leikkiympäristön vaikutus leikkiin ja leikkiaikaan	52
11	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	55
11.1	Johtopäätökset	55
11.2	Eettisyys ja luotettavuus	57
11.3	Jatkokehittämisideat	59
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	73

1 JOHDANTO

Leikkiä ja sen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle on tutkittu laajasti. Lapsi oppii leikin kautta monenlaisia tietoja ja taitoja. Leikin ja leikkiajan merkitys, huomioiminen sekä arvostaminen tukevat lapsen kasvua yhteiskunnan jäseneksi. Lastentarhanopettajat vastaavat alle kouluikäisten pedagogisesta kasvatuksesta luoden pohjaa hyvälle varhaislapsuudelle. ”Mitä vanhemmaksi lapsi leikkii, sitä onnellisempi aikuinen hänestä tulee” (Paalasmaa 2016, 167).

Leikki on aiheena erittäin ajankohtainen, ja se on näkyvässä roolissa uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (Opetushallitus 2016), joka on olennainen varhaiskasvatusta ohjaava asiakirja. Lahden varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 18) sanotaan, että ”leikki saa näkyä ja kuulua”. Vaikka toiminta päiväkodissa olisikin lapsilähtöistä ja leikki näkyisi toiminnassa, se ei poista ohjaamisen tarvetta leikki tilanteissa. Aikuisen tulee miettiä omaa osallisuuden ja ohjauksen tasoaan lasten leikkeihin sekä toimia, jotka saattavat olla leikkiä tai leikkiaikaa rajoittavia.

Tässä opinnäytetyössä keskitymme leikkiaikaan sekä lastentarhanopettajan osallistumiseen lasten leikkeihin työpäivänsä aikana. Päiväkotien strukturoitu arki kulkee monessa varhaiskasvatusta tarjoavassa paikassa samalla kaavalla: aamupala, leikkiminen, ohjattu toiminta, ulkoilu, lounas, lepoaika ja vapaampi leikki. Todellista ajankäyttöä leikkiajasta nykypäivän varhaiskasvatuksessa ei ole paljoakaan tutkittu, joten vertailtavaa tutkimusmateriaalia siltä osin työllemme ei juurikaan löytynyt.

Opinnäytetyömme suuntautuu varhaiskasvatukseen sekä siinä erityisesti leikkiin ja leikkiaikaan. Laadullisen tiedonkeruun avulla selvitettiin leikin merkitystä, lastentarhanopettajien läsnäoloa leikissä ja käytettyä leikkiaikaa lastentarhanopettajien näkökulmasta. Opinnäytetyö on tehty Lahden alueella toimivan toimeksiantajamme, yksityisen Päiväkotiväylän Oy:n pyynnöstä ja mielenkiinnosta aiheita kohtaan. Lähdeaineisto tukee tutkimustamme kohdistuen leikkiaikaa rajoittaviin ja lisääviin tekijöihin,

lastentarhanopettajien osallistumisesta leikkiin sekä leikkiympäristöön liittyviin asioihin. Kirjallisen kyselymme kysymykset pohjautuivat laajaan teoriapohjaan leikistä ja sen merkityksestä lapselle.

Rajasimme työstä muun muassa osallisuuden, havainnoinnin ja dokumentoinnin pois. Nämä ovat tärkeitä osa-alueita ja kuuluvat olennaisesti laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Osa-alueet ovat kuitenkin niin suuria, että ne olisivat jo toisen opinnäytetyön aiheina riittävät. Emme erikseen avaa erilaisia leikki-tilanteita, kuten mitä erilaisia liikuntaleikkejä, kotileikkejä tai autoleikkejä on olemassa. Jotta opinnäytetyömme tavoitteeseen päästiin, tuli leikkiä aiheena rajata paljon. Vilinän taloissa leikki on jo tärkeässä asemassa, ja henkilökunnalla on ennestään aiheesta paljon tietoa ja taitoa.

2 TOIMEKSIANTAJAORGANISAATION ESITTELY

Päiväkoti Vilinä Oy on yksityinen päiväkoti. Vilinän päiväkoteihin, eli Vilinän taloihin, kuuluu neljä eri yksikköä: Tarina ja Pulina Lahdessa sekä Vilinä ja Hulina Hollolassa. Päiväkoti Vilinä Oy on aloittanut toimintansa Vilinässä vuonna 2009. Yksiköistä uusin on Pulina, joka perustettiin vuonna 2015. Vilinän taloissa on tällä hetkellä henkilökuntaan kuuluvia 18 ja hoitopaikkoja 1 – 6-vuotiaille lapsille on yhteensä 84. (Päiväkoti Vilinä Oy 2017a.) Päiväkoti Vilinä Oy ei määrittele toimintaansa yhden tietyn kasvatustilafilosofian mukaan, mutta toiminnassa on piirteitä Reggio Emilia- ja Montessoripedagogiikasta (Bäckman 2017).

Päiväkoti Vilinä Oy:n yrityksen perustajat Bäckman ja Kangas tutustuivat opiskeluaikana. Bäckman oli jo silloin kiinnostunut liikunnasta ja ohjasi lapsille liikuntakerhoa opiskelujen aikana. Bäckmanilla ja Kankaalla oli vahva halu tarjota omien arvojen mukaista palvelua. He halusivat perustaa päiväkodin, jonka toimintakulttuuri vastaisi heidän omia näkemyksiään parhaasta päiväkodista. Ennen kuin yrityksen perustamisen eteen oli tehty mitään, Bäckman ja Kangas ilmoittivatkin netissä perustavansa maailman parhaimman päiväkodin. (Bäckman 2017.) Yrittäjien oma innokas ja motivoitunut asenne on vienyt eteenpäin, ja asenne naisilla on edelleen toimintaa kehittävä ja innovatiivinen.

Leikin ja leikkiin käytetyn ajan merkitys toimeksiantajalle on suuri. Toiveena oli saada tutkitun tiedon perusteella tietoa eritoten leikkiin käytetystä ajasta. Lasten leikin arvostaminen näkyy Päiväkoti Vilinän toiminta-ajatuksessa, jossa puhutaan leikkisopasta. Vilinän talojen varhaiskasvattajia kutsutaan tarhapöllöiksi, jotka rikastuttavat eli maustavat leikkejä sekä muokkaavat leikkiympäristöjä lapsilähtöisestä näkökulmasta. Liikunta sekä leikki kulkevat käsi kädessä, ja Vilinän taloissa aktiivisille toimille on varattu erikseen liikkala. (Päiväkoti Vilinä Oy 2017b.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsia kannustetaan erilaisiin fyysisiin leikkeihin sisä- ja ulkotiloissa, jotta liikunnan päivittäinen suositusmäärä tavoitetaan jokaisen lapsen kohdalla (Opetushallitus 2016, 46).

3 VARHAISKASVATUS PÄIVÄKODEISSA JA SITÄ OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 Varhaiskasvatuksen määrittelyä

Varhaiskasvatus on tavoitteellista, suunnitelmallista ja vuorovaikutuksellista toimintaa. Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli muun muassa leikin avulla opettaa lasta. (Heinonen, Iivonen, Korhonen, Lahtinen, Muuronen, Semi & Siimes 2016, 155 - 156; Särkkä 2012, 8.) Yhteiskunta järjestää lapsille varhaiskasvatusta, jossa päivähoiton avulla annetaan vanhemmille mahdollisuus opiskella tai käydä töissä. Tämän sosiaalipalvelun tehtävänä on tukea vanhemmuutta lapsen kasvatuksessa ja turvata lapsen kasvun kehitys (Heinonen & Kuikka 2013, 207; Kirvesniemi 2017, 22) sekä tarjota kehittävä, turvallinen, ikä- ja kehitystason huomioonottava ympäristö ja toimintavälineet. (Opetushallitus 2016, 14, 16.)

Laadukas varhaiskasvatus ja sen toteuttamisessa osalliset luovat pohjaa lapsen siirtymisessä koulumaailmaan (Heinonen & Kuikka 2013, 208). Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. (Heinonen ym. 2016, 11, 13, 142; Opetushallitus 2016, 17 - 18.) Hyvän ja laadukkaan varhaiskasvatuksen avulla edistetään lapsen vuorovaikutustaitoja, minäkuvaa ja ajattelutoimintaa. Hyvinvoiva lapsi jaksaa kohdistaa tarmonsia muihin lapsiin, lähiympäristöön ja toimintoihin. (Alijoki, Suhonen, Nislin, Kontu & Sajaniemi 2013, 25.)

Lapsilähtöisyyttä pidetään osana laadukasta varhaiskasvatusta (Ahonen 2015, 61). Lapsilähtöisellä toiminnalla tarkoitetaan lasten aloitteista, kiinnostuksen kohteista ja osallisuudesta lähtevää toimintaa, jossa ensisijaisesti huomioidaan jokaisen lapsen yksilölliset lähtökohdat sekä lasten aktiivinen toimijuus (Ahonen 2015, 61 - 62; Kalliala 2012, 47). Varhaiskasvatuksessa leikin ja leikillisyyden käyttäminen melkein jokaisessa toiminnassa on mahdollista. Erilaiset leikkiä sisältävät arjen

tilanteet päiväkodissa nostattavat lasten toimijuuden tasoa. (Räsänen 2016, 16.)

3.2 Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö

Varhaiskasvatuksen tavoitteet, sisältö ja perusteet määräytyvät kolmiportaisesti valtakunnallisen, paikallisen ja lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman mukaan. Lisäksi varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet ohjaavat kaikkia toimintamuotoja. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 1, 8.) Varhaiskasvatuslaissa määritellään varhaiskasvatuksen tarkoitukseksi muun muassa

“edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia; tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista --; toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset; varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö --” (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2a§).

Päiväkoti Vilinä on yksityistä päivähoitoa tarjoava yritys, jolloin toimintaa ohjaa laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011. Muita varhaiskasvatusta ohjaavia säädöksiä ja lakeja ovat esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 36/1973, laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 580/2015, laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1128/1996, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005, perusopetuslaki 628/1998, asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998, laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002, lastensuojelulaki 417/2007, asetus lasten päivähoidosta 239/1973, sosiaalihuoltolaki 1301/2014, varhaiskasvatussuunnitelma, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

4 LAPSEN LEIKKIMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

4.1 1- 6- vuotiaiden lasten leikkiminen

Eri tutkimuksissa on todettu, että lapsen kehitystä voidaan tukea monin eri keinoin, kuten pelien, satujen, musiikin, laulujen ja leikkien avulla (Alijoki ym. 2013, 28). Leikillä on tärkeä rooli lasten kehityksessä, kasvatuksessa ja oppimisessa, ja se edistää lasten sosioemotionaalisia, fyysisiä ja kognitiivisia taitoja, joita ei voi opettaa opettajan ohjeiden avulla. Leikin ominaisuudet ja luonne tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia. (Aras 2015, 1174.) Leikin kautta tapahtuu lapsen varhainen oppiminen, joka jatkuu koko eliniän. Leikkiessä lapsen luova ajattelu, mielikuvitus, aloitteellisuus ja valmius toimia yhteistyössä muiden kanssa kehittyvät. (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 5.) Leikki antaa siis lapselle mahdollisuuden tuntea tyytyväisyyttä ja mielihyvän tunteita, opetella vuorovaikutustaitoja, ilmaista omia mielipiteitään ja tunteitaan, käyttää mielikuvitustaan sekä vastaanottaa ja jakaa tietoa (Dennis & Stockall 2015, 124; Ristimella & Åvist 2016, 6). Lapsen terveyteen ja hyvinvointiin vaikutetaan sekä holistisen että fyysisen toiminnallisuuden ylläpitämisellä (Reunamo & Hausalo 2014, 144; Sääkslahti 2015, 126).

4.2 Leikin kehittyminen lapsen kasvaessa

Pienet lapset ovat jo luontaisesti kiinnostuneita ympärillään olevien ihmisten tekemisistä ja keskinäisistä kohtaamisista. Toisten ihmisten ymmärtäminen, kiinnostuminen muista ihmisistä ja muille ilon tuottaminen ovat lapsille ominaisia sosiaalisia toimintatapoja, joita mallintaa. (Laaksonen & Repo 2017, 11.) Jokaisella lapsella on luontainen tarve kuulua ryhmään, leikkiä toisten kanssa ja luoda uusia sosiaalisia suhteita (Roos 2015, 149).

Lapsi alkaa alle vuoden ikäisenä kiinnostumaan muista lapsista ja haluaa kokeilla tökkimällä, tönimällä tai vetämällä toista lasta nähdäkseen, millaista reaktiota se toisessa aiheuttaa (Keltikangas-Järvinen 2012, 150 - 151). Lapsen päästessä liikkeelle hän haluaa tutkia lähiympäristöä

(Helenius & Lummelahti 2013, 63), jolloin aikuisen on mahdollistettava lapselle tutkiminen ja ympäristöön tutustuminen (Ristimella & Åvist 2016, 7). Reilun vuoden ikäinen lapsi alkaa jo leikkimään muiden lasten kanssa, mutta tällöin leikki on niin sanottua rinnakkaista leikkimistä (Helenius & Lummelahti 2013, Keltikangas-Järvinen 2012, 151; 78; Lehtinen, Turja & Laakso 2011, 237). Lapset helposti mallintavat erilaisia toimia toisista lapsista, esimerkiksi nauramista tai peräkkäin juoksemista. Yhteiset leikit tässä vaiheessa eivät kuitenkaan kestä kuin muutamia minuutteja kerrallaan ja pidempikestoiseen vuorovaikutukselliseen leikkiin tarvitaan aikuisen tukea. (Keltikangas-Järvinen 2012, 151.)

Kahden ja kolmen vuoden ikäiset lapset aloittavat jo leikkimään muutaman lapsen ryhmissä (Keltikangas-Järvinen 2012, 152), jolloin lasten leikki on toisten jäljittelyä. Tämä jäljittely kytkee lapset toisiinsa ja määrittelee leikin muodon (Munter 2013, 150), jolloin leikki on lapsilla kokonaisvaltaista ja fyysistä (Sääkslahti 2015, 156). Leikissä on havaittavissa jo jonkinlainen juoni, ja leikissä otetaan erilaisia rooleja. Roolit ovat enemmän toisten matkimista kuin kykyä osata asettua toisen ihmisen asemaan. Aikuisen ohjaamana leikkihetki voi kestää jo tunninkin yhtäjaksoisena, ja aikuista tarvitaan erilaisten ristiriitojen selvittämisen apuna. (Keltikangas-Järvinen 2012, 152 - 153.)

Dunderfeltin mukaan yhteisleikki alkaa lapsilla kolmevuotiaana, varsinaisesti kuitenkin neljän ikävuoden tienoilla (Dunderfelt 2011, 79). Kolme- ja neljävuotiaat lapset harjoittelevat jo pienimuotoisia sääntöleikkejä sekä ottavat leikeissä jokainen oman roolinsa. Yli kolmevuotiaat pystyvät leikkirooleissaan asettumaan toisen ihmisen asemaan. Kuvitellun hahmon rooliin asettuminen edellyttää kuitenkin, että lapsi on saavuttanut tietyn sosiaalisen kehitysvaiheen, jonka kautta lapsi on oppinut jotain minuudesta. Aikuisen tuki toiminnassa on välttämätöntä ehkäisemään ristiriitoja, jos ryhmässä on monta lasta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 153.)

Viiden ikävuoden tienoilla roolileikkien rinnalla lapset alkavat leikkimään selkeitä sääntöleikkejä (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen &

Ruoppila 2014, 69; Dunderfelt 2011, 79; Koivunen & Lehtinen 2016, 169). 5 - 7- vuotiaiden leikit koostuvat lisäksi kiipeämisestä, pallopeleistä, hyppimisestä, kilpailuista, seikkailuista ja muista fyysisistä toimista (Dunderfelt 2011, 79), jolloin myös lasten motoriset taidot harjaantuvat (Koivunen & Lehtinen 2016, 160; Marttila & Pesonen 2012, 46). Ulkoleikeissä erilaiset sääntöleikit, kuten hipat, ovat oivallisia keinoja saada lapset liikkumaan aktiivisesti (Reunamo & Pölkki 2014, 125). Alle seitsemänvuotiailta lapsilta yhdessä leikkiminen ilman aikuisen välitöntä ohjausta ja läsnäoloa onnistuu pitkiäkin aikoja. Isossa lapsiryhmässä meno saattaa nopeasti mennä kuitenkin hurjaksi riehumiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 154.) Ennen kouluikää lapset perustavat leikkinsä roolileikkien pohjalta (Virkki 2015, 42).

4.3 Mallintaminen ja jäljittely osana leikkitaitojen kehittymistä

Leikkiessään ja jäljittelemällä ympäristöään lapsi oppii sosiaalisia taitoja, yhteisöllisiä toimintatapoja ja tottumuksia. Vuorovaikutus kehittää lapsen opittua minää. Omaksutut toimintatavat kuuluvat identiteetin muodostumisen ensimmäiseen vaiheeseen - "kehityksen perusvaiheeseen." (Dunderfelt 2011, 52, 79.) Tällöin lapsi on altis häneen kohdistuvaan palautteeseen, jonka tulisi aina kohdistua lapsen tekemiseen, ei häneen itseensä (Sääkslahti 2015, 106, 108). Leikin kautta lapsi käy läpi hänelle tärkeitä seikkoja, joiden käsittely on vielä kesken tai jotka tarvitsevat lisää tarkastelua (Janatuinen 2015, 25). Leikin teema syntyy lapsen kasvuympäristöstä ja kokemuksista. Jos lapsella ei ole kokemusta tosielämästä tai hän ei ole saanut leikkiin minkäänlaista mallia (Särkkä 2012, 27), hän ei pysty luomaan leikkiä tyhjästä. Lapsella on oltava jonkinlainen subjektiivinen merkitys asialle, jotta siitä voi syntyä leikki. (Janatuinen 2015, 25; Munter 2013, 151; Ristimella & Åvist 2016, 5.) Lasten yhteisten oivallusten ja kokemusten puuttuessa yhteisleikkien määrä voi olla vähäistä. Leikin teimana voi olla jokin televisio-ohjelma, mutta tämä saattaa olla osalle leikkijöistä tuntematon tai ei kanna pitkäkestoisen leikin rakentamiseen. (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 92.)

Lapsi tarvitsee aikuista sanoittamaan toimintaa (Pitko 2011, 14) sekä mallintamaan leikkivälineiden käsittelyä harjoitellessaan niiden käyttöä (Helenius & Lummelahti 2013, 71; Pitko 2011, 14; Ristimella & Åvist 2016, 7, 43). Lapsi oppii koulumaailmassa tarvitsemiaan taitoja ottamalla mallia muista ja jäljittelemällä heitä välineiden käytössä (Janatuinen 2015, 22; Helenius & Lummelahti 2013, 71). Leikin perustana lapsi käyttää varhaiskasvattajan antamaa mallia ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta (Pitko 2011, 27). Lapsi jäljittelee leikissään aikuisten tekemistä ja käyttäytymistä kuulemansa sekä näkemänsä perusteella, kuitenkin muokaten kokemusta oman tarpeensa ja tahtonsa mukaisesti (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 82).

4.4 Vuorovaikutustaitojen kehittyminen

Gjerstad (2015) kirjoittaa lapsen olevan sosiaalisesti hyvinvoiva, kun hän pyrkii vuorovaikutukseen toisten kanssa, on vastaanottavainen ja luottaa kasvattajiin (Gjerstad 2015, 53). Lapset tarvitsevat mahdollisuuksia osallistua sosiaaliseen vuorovaikutukseen harjoitellakseen ja parantaakseen sosiaalisia taitojaan (Dennis & Stockall 2015, 124). Leikki on sen erilaisten muotojen kautta yksi oivallinen tapa kehittää vuorovaikutustaitoja. Erilaiset vuorovaikutussuhteet muiden lasten ja aikuisten kanssa edistävät lapsen tasapainoista kehitystä. (Laaksonen & Repo 2017, 5 - 6.) Lapsen sosioemotionaalisen kehityksen, eli esimerkiksi tunne-elämän ja itsetunnon sekä itseluottamuksen kehittymiseen, paras keino on leikki. Leikki opettaa lasta toimimaan ryhmässä, noudattamaan sääntöjä, huomioimaan ja auttamaan muita sekä toimimaan neuvojan ja neuvoja vastaanottavan roolissa. (Karimäki 2012, 147; Tiainen & Välimäki 2015, 12.)

Vaikka leikki kehittyy lapsen kasvaessa, on jokainen lapsi kuitenkin ainutlaatuinen yksilö, jonka reaktiivisuus ja temperamentti piirteet vaikuttavat vuorovaikutustilanteisiin (Keltikangas-Järvinen 2012, 158 - 159). Varhaiskasvattajan on pyrittävä huomioimaan ja ymmärtämään ryhmissä jokaisen lapsen yksilölliset piirteet (Keltikangas-Järvinen 2012,

158 - 160; Koivunen & Lehtinen 2016, 37). Lisäksi ryhmällä on vaikutusta jokaisen lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Jos ryhmän kehitystaso ei vastaa lapsen kehitystasoa, on sillä tutkitusti negatiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle. (Keltikangas-Järvinen 2012, 163.)

Kun lapsi on jo pienenä oppinut leikkitaidot, on hänen helpompi osallistua toisten lasten leikkeihin. Leikkitaitojen ollessa puutteellisia voi lapsi helposti jäädä leikeissä ulkopuoliseksi. (Kalliala 2012, 209; Neitola 2013, 107; Reunamo & Nurmi 2014, 203.) Lapsi oppii vuorovaikutustaitoja muun muassa lainaamalla leluja muille lapsille (Sääkslahti 2015, 157). Leikkitaitoja voidaan harjoitella yhdessä aikuisen kanssa, jolloin aikuinen rikastuttaa leikkiä motivoiden lasta kehittämään leikkejä omatoimisesti. Aikuisen rooli leikin tukijana on suuri erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten kanssa. (Kalliala 2012, 209; Neitola 2013, 107.) Sellaisten suhteiden luominen, joissa lapset voivat tunnistaa ja kokea osallisuutta, ovat tärkeänä osana ihmissuhteita. Nämä osallisuuden kokemuksia antavat ihmissuhteet ovat tarpeellisia lapsen kehitykselle ja tarjoavat hänelle uusia elämäkokemuksia. (Björger & Svendsen 2015, 259 - 260.)

Lapsi, joka ei ole suosittu, vetäytyy useita kertoja päivän aikana leikkimään itseksensä, ja hänen leikkiin käyttämänsä aika on usein lyhytkestoisempaa kuin suosittumman lapsen. Suosittu lapsi on päivän aikana enemmän vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa ja pystyy keskittymään leikkiin sekä eri toimintoihin pidemmäksi aikaa. (Marjanen, Ahonen & Majoinen 2013, 58.) Luovat, itsevarmat ja hyvät sosiaaliset taidot omaavat lapset ajautuvat usein leikkimään yhdessä. Tällaisten lasten leikit ovat usein todella luovia ja mielikuvitusrikkaita (Reunamo, Lee, Wang, Ruokonen, Nikkola & Malmstrom 2014, 628.)

Lapsen mielenkiinto sääntöleikkejä kohtaan herää, kun hän näkee vanhempien lasten leikkivän niitä. Sääntöleikit kasvattavat vuorovaikutustaitoja, kun lapsen pitää huomioida muut osanottajat ja tavoitteena on yhteinen ajatus leikin kulusta. Sääntöleikeissä leikkijä oppii voittamaan ja häviämään sekä hyväksymään, ettei joka kerta voi saada mieluista roolia. (Helenius & Lummelahti 2013, 158 - 159.) Leikki ei

kuitenkaan suju, jollei kaikki leikkiin osallistujat noudata sen sääntöjä (Kronqvist 2016, 21) ja lapsi voi jäädä osattomaksi leikistä (Pönkkö & Sääkslahti 2016, 140; Sääkslahti 2015, 109). Karimäki (2012, 148) kirjoittaa sääntöleikkien olevan alati muuttuvia ja uudistuvia, mutta säännöt pysyvät usein aika samanlaisina, vaikka leikki hieman muuttaisi muotoaan. Lapset muokkaavat mielikuvituksensa ja tarpeidensa mukaiset leikit tuttujen pääsääntöjen ympärille.

Lapsella on tarve löytää oikeanlaisia haasteita fyysisesti aktiivisissa leikeissä, jotka vaikuttavat todennäköisesti hänen fyysiseen osallisuuteen ja osaamisen tasoonsa. Jos päiväkodissa helpotetaan lasten haasteita vastaamaan hänen osaamisen tasoaan, tämä voi parantaa heidän energiansa ja vireyttään sekä tukea entistä enemmän osallistumista. Vuorovaikutussuhteet fyysisen leikin aikana voivat vahvistaa motivaatiota aktiviteettiin. (Björger & Svendsen 2015, 259.) Pitkäaikaiset vertaissuhteet ovat merkityksellisiä lapsen kehitykselle ja kasvulle yhteiskunnan jäseneksi (Neitola 2010, 217).

4.5 Lapsen toimijuus ja identiteetti

Leikki on lapsen itseilmaisun väline, jonka avulla lapsi tulee kuulluksi ja hänen osallisuuttaan sekä toimijuuttaan vahvistetaan (Roos 2015, 51). Toimijuudessa lapset vaikuttavat itse jollain tavoin tapahtumien etenemiseen, joka tapahtuu aina vuorovaikutuksessa. Toimijuudella tuetaan ja lisätään lapsen aktiivisuutta, lapset osaavat tarttua toimeen ja kykenevät vaikuttamaan asioihin (Gjerstad 2015, 164; Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013, 160 - 161), eivätkä he ole kasvatuksen tai toiminnan kohteita (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 43). Toimijuuteen vaikuttavat eri elinympäristöt kuten koti ja varhaiskasvatus tarjoten mahdollisuuksia tai estäen toimintaa (Lipponen ym. 2013, 165). Toimijuudessa lapset tuntevat saavansa itse vaikuttaa omaan oppimisprosessiinsa ja -ympäristöönsä. Toimijuus myös edesauttaa lapsen identiteetin syntymisessä. Toimielias lapsi kehittää uusia ratkaisuja

ja asettaa kyseenalaiseksi olemassa olevia asioita. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 43 - 44.)

Lapsen ja aikuisen identiteetti muovautuu vuorovaikutuksellisissa tilanteissa sekä ohjailee heidän toimintaansa (Gjerstad 2015, 69). Vuorovaikutuksellisissa tilanteissa leikkiessään lapsi saa palautetta muilta eleiden, ilmeiden ja sanojen kautta. Nämä palautteet muovaavat lapsen identiteettiä. (Marttila & Pesonen 2012, 62.) Lapsen subjektiivinen kokemus vuorovaikutussuhteissa, eli miten hän kokee muiden hänet hyväksyvän, kuinka häntä arvostetaan ja kuinka tärkeä hän on, vaikuttaa lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittymiseen. Varhaiskasvatuksessa identiteetin kehittymiseen vaikuttavat lapsen vertaiset ja kasvattajat, jotka ilmaisevat minkälainen lapsi on tai hänen tulisi olla. (Estola & Puroila 2013, 62; Opetushallitus 2016, 30.) Lasten yhteisöllisyyden tukeminen ja avustaminen antavat lapselle turvallisuuden tunteen omassa ryhmässään, mikä auttaa häntä uskomaan itseensä sekä käsittelemään oppimiaan asioita ja leikkimään uskaliaasti (Kronqvist 2016, 14).

Lapsilla toimijuus on osa osallisuutta. Tällöin hän voi tehdä aloitteita ja ideoida, kertoa omia mielipiteitään sekä kykenee tarvittaessa pyytämään apua. Osallinen lapsi tuntee pystyvänsä vaikuttamaan oppimisympäristöönsä sekä siihen, mitä oppii. (Virkki 2015, 48.) Lapsen leikkimiseen vaikuttavat myös lapsen oppimistyyli ja temperamentti- piirteet (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen 2016, 226 - 227) sekä lapsen stressikokemukset (Keltikangas-Järvinen 2012, 91). Lasten yksilölliset temperamentti- piirteet vaikuttavat esimerkiksi käyttäytymiseen ja reagointi- piirteisiin (Ahonen 2017, 23; Lehtinen ym. 2016, 227). Lapsen kokonaisvaltainen kehon käyttö luo parhaan mahdollisen muistijäljen oppimiselle, jolloin lapsen on helpompi muistaa käsittelemänsä asia (Sääkslahti 2015, 97).

5 LEIKKI PÄIVÄKODISSA

5.1 Leikin määrittelyä

Leikkiä ja leikin merkitystä lapsen kehitykselle on luokiteltu erilaisten leikkiteorioiden ja kehitysteorioiden kautta (Järvinen & Mikkola 2015, 46). Erilaisia näkökantoja ovat määritelleet esimerkiksi Vygotski, Piaget, Steiner, Fröbel ja Caillois. Koska Päiväkoti Vilinä Oy ei määrittele toimintaansa erikseen minkään erillisen teorian pohjalta, emme lähde avaamaan leikkiteorioita erikseen. Leikin kerrotaan olevan vaikeasti määriteltävissä juuri useiden eri teorioiden ja näkökantojen vuoksi, joten leikin kuvailu ja tarkastelu riippuvat aina tilannekohtaisesta näkökulmasta (Terho 2017, 18; Suhonen, Sajaniemi, Alijoki, Hotulainen, Nislin & Kontu 2014, 185; Räsänen 2016, 12; Koivunen & Lehtinen 2016, 163).

Lapsilla leikki muodostuu sisäisestä halusta leikkiä. Leikki on vapaaehtoista ja ennalta arvaamatonta, säännönmukaista, lapsille ilmeistä tekemistä. (Aras 2015, 1173; Janatuinen 2015, 22; Räsänen 2016, 14; Tiainen & Välimäki 2015, 13.) Marttila ja Pesonen (2012, 14) täydentävät leikkiä erilliseksi, tuottamattomaksi ja kuvitteelliseksi toiminnaksi. Sinkkonen (2012, 224) määrittelee leikin tarkoituksena olevan auttaa lasta selviytymään elämästä. Hän kuvaa leikin olevan ”tutkimisen, sopeutumisen, sopeuttamisen, kyseenalaistamisen ja hallitun anarkian sekoitus.” Terho (2017, 20) määrittää leikin olevan spontaania ja tiedostamatonta sitoutumista. Leikin ominaispiirteisiin kuuluvat ilon ja mielihyvän tunteet, joita saavutetaan, kun toiminta on lapselle mielekästä, hauskaa ja kiinnostavaa (Harju & Multisilta 2014, 154; Opetushallitus 2016, 20; Tiainen & Välimäki 2015, 13).

Lapsi kertoo leikin kautta asioistaan, tuntemuksistaan ja kokemuksistaan, jotka juontuvat pääasiassa hänen ympäröivästä maailmasta (Helenius & Lummelahti 2013, 106; Koivunen & Lehtinen 2016, 164). Lasten leikkiessä yhdessä jokainen tuo oman juonensa leikkiin (Koivunen & Lehtinen 2016, 163; Kronqvist & Kumpulainen 2011, 135). Muiden kehonkieltä, eleitä ja ilmeitä seuraamalla lapset tietävät miten leikissä pitää toimia (Kronqvist &

Kumpulainen 2011, 135). Leikin avulla lapset harjoittelevat toimimista eri rooleissa, antavat eri asioille merkityksiä ja harjoittavat jatkuvasti kehittyvää toimijuuttaan. Lasten lorujen, laulujen, mielikuvitusleikkien, satujen ja huumorin lisäksi vapaa luovuuden käyttö tuo lapsen sisäisiä rooleja ja toimintatapoja käytäntöön, ja ovat täten osa lapsen todellisuutta. (Reunamo ym. 2014, 620.) Lapsen on helpompi lähestyä asioita leikin kautta, kun asiat tapahtuvat jollekin lelulle tai lapsen esittämälle roolihahmolle, eikä hänelle itselleen (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 135).

Vähemmän luovien ja heikompien leikkitaitojen omaavien lasten osallisuutta tulisi tukea oppimisympäristön kautta. Vertaisryhmän, leikille annetun ajan ja tilan merkitys vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittymisessä on suuri. (Reunamo ym. 2014, 629.) Fyysisesti liikkuvammat ja aktiiviset lapset löytävät vähemmän liikkuvia lapsia helpommin kavereita ja he myös leikkivät enemmän (Reunamo & Hausalo 2014, 155; Sääkslahti 2015, 75). Usein lapsi haluaa itse valita leikkikaverinsa. Leikkiessään itseään leikkitaidoiltaan etevämmän leikkikaverin kanssa lapsi oppii uusia taitoja sekä rakentaa vuorovaikutussuhteita. Leikkikaveri voi olla myös mielikuvituksen tuotetta tai jokin lelu. (Janatuinen 2015, 8, 25.)

5.2 Leikki ja leikin merkitys lapselle

Hakkarainen ja Brédikyté (2013) tuovat esiin, että aivotutkimuksessa on todettu leikin muovaavan aivorakennetta jättämällä sinne lähtemättömän jäljen leikkikokemuksesta. Vielä ei tiedetä miten leikkiin sekaantuminen tai leikkiterapiat vaikuttavat ihmisen myöhempään elämäntilanteeseen. (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 7.) Lapsen kehityksen, oppimisen ja kasvun ehtona ovat lapsen hyvinvointiin vaikuttavat kuunteleminen ja arvostaminen (Kronqvist 2016, 15). Eri tutkimuksissa on todettu, että lapsen kehitystä voidaan tukea monin eri keinoin kuten pelien, satujen, musiikin, laulujen ja leikkien kautta (Alijoki ym. 2013, 28). Näiden avulla lapsi oppii ymmärtämään ja tutkimaan omia tunteitaan (Rantala 2014, 64). Ennen kouluikää lapsen oppimiseen astuu kuvaan mukaan tarkoitus ja

motivaatio. Lapsi ei osaa tehdä eroa leikin ja oppimisen välille. (Kronqvist 2016, 28.) Jokaisen lapsen oma subjektiivinen oppimistyyli vaikuttaa lapsen motivaation, mielentilan ja vireyden ohella siihen, kuinka lapsi oppii (Järvinen & Mikkola 2015, 48). Leikissä kehittyy lapsen itsesäätelykyky, joka on tärkeä oppimisen kannalta. Lapsi luo leikissä omat pulmansa ja tavoittelee selvittämään ne itse, joka ilmentää leikin olevan lapsen omaa toimintaa ja siksi hänelle tärkeää. (Munter 2013, 119.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että leikki auttaa lapsia parantamaan keskustelutaitoja, edistää päättely- ja ajattelutaitoa sekä lisää lasten kykyä ratkaista ongelmia. Leikkiessä lapset harjoittelevat kieltä ja käyttävät maksimaalista kielitaitoaan. (Aras 2015, 1181.) Näiden lisäksi leikkiä tutkiva dosentti Päivi Pihlaja kertoo leikin opettavan lapselle muun muassa suunnittelutaitoa, itseymmärrystä, kuuntelemista, itseilmaisun kykyä ja haastavien kokemusten käsittelyä (Siljamäki 2015a, 16). Leikki auttaa kehittämään lapsen sosiaalisia taitoja ja mielikuvitusta sekä vaikuttaa lapsen terveyteen ja hyvinvointiin (Pitko 2011, 3). Lapsen moraalinen kehitys saa tukea lapsen leikkiessä eri rooleissa, jolloin lapsi harjoittelee toisen asemaan asettumista ja maailman tarkastelua toisen näkökulmasta käsin (Kalliala 2012, 211; Marttila & Pesonen 2012, 38; Ristimella & Ävist 2016, 5).

Leikki on lapselle yksi keino muiden joukossa ilmaista itseään ja kertoa asioita. Muita keinoja ovat puhuminen, piirtäminen, näytteleminen tai erilaisin elein, ilmein ja äänenpainoin kertominen. (Roos 2015, 39, 44.) Leikissä lapsi elää kuvitteellisessa maailmassa, jossa todellisen ja mielikuvitusmaailman kertomukset vuorottelevat. Leikki saa aikaan lapselle mielihyvää, mutta lapsi voi käydä sen kautta läpi myös traumaattisia kokemuksia (Pitko 2011, 3, 6 - 7.) Sadut tarjoavat lapselle vaihtoehdon selviytyä todellisuuden kokemuksista mielikuvituksen avulla (Aerila & Sarmavuori 2010, 39). Lapsi saattaa leikkiessään kääntää asiat ja tunnetilansa vastakohdaksi todellisuuden kanssa, eli tuntiessaan itsensä pieneksi ja huomaamattomaksi, lapsi muuttaa itsensä leikissä suureksi ja vahvaksi. (Sinkkonen 2012, 236.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016, 38)

kerrotaan lapsen jäsentelevän ja muodostavan merkityksiä kokemuksistaan leikin avulla. Mielikuvitustaan käyttämällä lapsi voi leikissä erilaisissa rooleissa ollessaan rohkeasti kokeilla, pettyä ja erehtyä sekä yrittää luovia erilaisia asioita.

Kaikki leikkiin liittyvät elementit eivät näy ulospäin. Ulkopuolinen tekee omat tulkintansa havainnoidessaan lapsen leikkiä, jolloin voi näyttää siltä, että lapsi esimerkiksi rakentelee vain palikoilla, mutta lapselle palikoiden rakentelu voi merkitä jotain aivan muuta. Jos aikuinen puuttuu leikkiin, voi lapsen omaehtoinen ja vapaa leikki menettää merkityksensä. (Siljamäki 2015b, 38 - 40.) Aikuisten liiallinen leikin ideoiminen ja puuttuminen leikkiin voivat tuhota lapsen leikin (Lehtinen ym. 2011, 243). Lapsen leikkiä ei voi ohjata sivusta ilman, että leikki häiriintyy ja leikki-idea rikkoontuu (Helenius & Lummelahti 2013, 107).

Leikin merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle on kokonaisvaltainen. Vuorovaikutuksellisessa leikissä toisten lasten kanssa lapsi oppii toisilta ja itsestä uusia piirteitä. Oppiessaan erottamaan omat toimintansa ja ajatuksensa toisten ihmisten toiminnoista ja ajatuksista, lapsi pystyy tämän kyvyn avulla mukauttamaan käytöksensä erilaisiin tilanteisiin. Leikissä tämä näkyy niin, että kun lapsen sosiaaliset taidot karttuvat, lapsi kykenee muokkaamaan roolihahmoaan esimerkiksi vähemmän rajuksi jos toista lasta pelottaa tai rooli ei ole sopiva sen hetkiseen leikkiin. (Marttila & Pesonen 2012, 58 - 59.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016, 38 - 39) kerrotaan lapsen oppivan tunteiden säätelytaitoja ja toisten ihmisten huomioon ottamista leikin kautta. Suhonen ym. (2014, 185) ja Järvinen & Mikkola (2015, 48) kertovat yhtenevästi leikin merkityksestä lapsen kasvulle ja kehitykselle. He kirjoittavat lasten oppivan leikin kautta vuorottelemaan, kulttuurin sääntöjä ja rutiineja sekä yhteistyökykytaitoja. Sosiaalisten taitojen oppiminen alkaa jo päiväkodissa, jossa turvallinen aikuinen ohjaa riitatilanteiden selviytymisessä ja toisten huomioon ottamisessa sekä luo jokaiselle lapselle tunteen omasta tärkeydestään (Siljamäki 2016, 14).

Leikin kuvataan opettavan lasta, mutta lapsi ei tietoisesti leiki oppiakseen, vaan hän hahmottaa leikin avulla maailmaa ja leikki on lapselle ominainen tapa elää sekä käsitellä kokemuksiaan (Koivunen & Lehtinen 2016, 162; Marjanen ym. 2013, 56; Opetushallitus 2016, 20, 38; Pitko 2011, 3; Rantala 2014, 86). Itse leikki antaa lapselle leikin merkityksen, eli se mitä lapsi itse kokee leikin aikana, on merkityksellistä (Opetushallitus 2016, 38; Kalliala 2012, 205). Särkkä (2012, 18) kertoo tärkeänä seikkana, että leikissä oppimia asioita pidetään lapsen esitaitoina lukemiselle, laskemiselle ja muille akateemisille taidoille. Lapseen jää pysyvä jälki leikin kautta opituista asioista, jotka vaikuttavat koko hänen elämäänsä (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 43).

5.3 Leikillisuus

Leikillisuus on leikillinen tunnetila ja asennoituminen oppimiseen leikkimisen sekä pelaamisen kautta (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 59). Leikillisuus on asenne, johon liittyy leikin tavoin myös mielikuvituksen käyttö ja luovuus (Kangas 2014, 75). Leikillisyydellä ja hulluttelulla on omat osansa leikissä. Aikuisten leikkimielinen ja hauskuuttava asenne riemastuttaa ja innostaa lapsia leikkiin, luoden mukavan ja lämpimän tunnelman. (Kalliala 2012, 186; Talentia Etelä-Karjala ry 2016, 7.) Leikillisyyden kautta kehittyy huumorintaju, johon perustuu aikuisena käytettävä huumori (Pitko 2011, 4). Huumori kuuluu leikkelyyn, leikkiin ja leikillisyyteen niin lapsilla kuin aikuisillakin (Räsänen 2016, 13). Leikillisuus myös toimii stressiä vähentävänä ja suojaavana sekä lohduttavana tekijänä (Pitko 2011, 4).

Lapset osoittavat leikillisyyden avulla toisilleen myönteisiä tunteita ja tämä on heidän keinonsa luoda omaa kulttuuriaan. Leikillisuus on kommunikointia, jossa käytetään ilmeitä ja eleitä, naurua ja huumoria sekä tilanteeseen liittyvää hulluttelua. Se yhdistää lapsia ja tekee heistä solidaarisempia sekä vahvistaa lasten yhteisöllisyyttä. (Marjanen ym. 2013, 71; Pitko 2011, 4.) Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus sekä kasvattajan halu leikillisyyteen ovat tärkeässä roolissa. Lasten

aikaisemmat kokemukset leikillisestä vuorovaikutuksesta vaikuttavat lisäksi hänen leikkitaitoonsa. (Pitko 2011, 4.)

Marjaana Kangas on ollut mukana kehittämässä leikillisiä oppimisympäristöjä, joissa lapset ovat olleet vaikuttamassa leikkeihin ja peleihin. Hän toteaa, että lapsi oppii leikin kautta, mutta myös leikillisyyden kautta. Leikilliseen oppimiseen Kangas listaa kuuluvaksi esimerkiksi leikin, leikillisyyden, oppimisen ilon, luovuuden, mielikuvituksen, narratiivisuuden, kehoallisuuden ja yhteisöllisyyden. (Kangas 2014, 84; Komi 2014a, 13.) Leikillisessä ilmapiirissä epäonnistumiset ja pettymykset sallitaan helpommin, koska taustalla voi olla esimerkiksi näyttelemistä (Kangas 2014, 78; Komi 2014a, 13). Huumorin kautta toimiminen lisää luovuutta ja mahdollistaa omien rajojen kokeilua sekä rikastuttaa lapsen mielikuvitusta (Komi 2014a, 13).

Lasten huumori ei ole kuitenkaan aikuisten huumorin kanssa samanlaista, vaan koostuu suurilta osin sanallisista leikkelyistä, hassuista ilmeistä tai teoista. Tilanteet, joissa lapsi yrittää saada kavereita nauramaan esimerkiksi riehumalla, ei useinkaan näyttäydy aikuisille humoristisena, vaan tilanne tulkitaan virheellisesti häiriköinniksi. Leikillisyyteen ja lasten huumoriin kuuluu myös vessahuumori. Päiväkodin arjessa varhaiskasvattajan tulee kuitenkin olla tarkkana, että lapset eivät kiusaa toisiaan huumorin varjolla, eikä kasvattaja itse vahingoita lapsen hyvinvointia esimerkiksi asettamalla häntä naurunalaiseksi. (Puroila, Hohti & Karlsson 2016, 73 - 86.) Vaikka huumori osana leikillisyyttä kuuluu leikkiin, huumorintajun kehittyminen ei näy opetussuunnitelmien tavoitteissa eikä päiväkotien totutuissa toimintatavoissa (Puroila ym. 2016, 87).

5.4 Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin

Perusta lastentarhanopettajan ammatillisuudessa lähtee suurelta osin liikkeelle lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvästä osaamisesta sekä toiminnan pedagogisen suunnittelun ja toteuttamisen taitamisesta (Opetushallitus 2016, 18; Ahonen 2015, 63). On tärkeä tietää,

miten esimerkiksi kolmevuotias lapsi leikkii ja kehittyy, jotta pystyy havainnoimaan lapsen leikkiä ja pääsee sisään lapsen leikkimaailmaan. Aikuisen tulee olla herkkä tarttumaan lapsen aloitteisiin, ymmärrettävä ja tiedettävä leikistä paljon (Kalliala 2012, 187 - 199, 207; Opetushallitus 2016, 38; Roos 2015, 93; Räsänen 2016, 7), jotta osallistuminen lapsen leikkiin ei tunnu työläältä.

Kasvattajan rooli ja puuttuminen lasten leikkiin voi vaikuttaa lasten mahdollisuuksiin oppia virheistään, ratkaista ongelmat oman päättelyn ja luovan ajattelujen avulla. Kun opettajat osallistuvat kannustavasti ja asianmukaisesti lasten leikkiin, heillä on keskeinen rooli leikin edistämisessä. Kasvattajat ottavat erilaisia rooleja, kun he ovat vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Jokaisella roolilla on myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia lapseen. (Aras 2015, 1174 - 1175.) Aikuisen roolin leikissä on esitetty jakaantuvan viiteen eri osioon. Särkän mukaan näitä ovat 1) haastattelija, joka kysyy kysymyksiä, jotka eivät varsinaisesti liity leikkiin, 2) leikin alkuun saattaja, joka tarjoaa välineitä ja materiaaleja, 3) leikkijä, joka on lapsen leikkimaailmassa ja keskustelee aktiivisesti leikistä, 4) turvallisuudesta huolehtija ja 5) ei-leikkivä aikuinen. (Särkkä 2012, 32.) Kallialan mukaan lastentarhanopettajan rooli leikissä on toimia innostajana, auttajana, leikkirauhan säilyttäjänä, leikin eteenpäin viejänä sekä leikin rikastuttajana. (Kalliala 2012, 189 - 190, 205 - 208.) Näiden edellä mainittujen roolien lisäksi muun muassa Särkkä (2012, 62), Matilainen (2014, 62) ja Järvinen & Mikkola (2015, 29, 33) nostavat vielä esiin lastentarhanopettajan roolin olla läsnä, tukemassa lasten välisiä vuorovaikutus- ja ystävyyssuhteita ja kannustaa lapsia leikkimään myös toistensa kanssa sekä ennalta ehkäistä ja ratkaista lasten välisiä ristiriitoja.

Tutkimusten mukaan pienet lapset pystyvät keskittymään leikkiin paremmin kasvattajan ollessa näkyvillä. Aikuisen läheisyys leikkitilanteessa viestii lapselle, että aikuinen on kiinnostunut hänen tekemisistään ja tämä johtaa helpommin lapsen ja aikuisen yhteiseen tekemiseen. (Rutanen 2013, 103 - 104.) Varhaiskasvatuksessa aikuisen roolina on toimia leikin herättelijänä, sallivan ja leikkimielisen tunnelman luojana sekä tarkoituksenmukaisten leikkivälineiden ja leikkiympäristön

mahdollistajana (Ristimella & Ävist 2016, 4; Sinkkonen 2012, 243). Leikkiin osallistuvalla aikuisella edellytetään siis herkkyyttä, luovaa ajattelua ja vilkasta mielikuvitusta. Lastentarhanopettajien tulisi enemmän osallistua lasten mielikuvitusleikkeihin, koska tällöin lapset kokevat aikuisten todella olevan mukana leikissä. Askartelua, pelaamista tai rakenteluleikkejä ei koeta niin herkästi epä mukavuusalueeksi kuin erilaiset mielikuvitusleikit, jotka vaativat eläytymistä tai heittäytymistä. (Kalliala 2012, 189 - 191, 205 - 208.) Lastentarhanopettajat pelaavat paljon erilaisia pelejä lasten kanssa, mutta mielikuvitusleikkeihin osallistuminen on harvinaisempaa, koska aikuiset eivät koe osaavansa (Rainio 2010, 29) tai he saattavat tuntea itsensä typeriksi tai huonoiksi leikkijöiksi (Kalliala 2012, 191). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016, 29) peräänkuulutetaan koko varhaiskasvatusyhteisön mielikuvituksen käyttöä, yhdessä tekemistä sekä leikkiajan, leikkialoitteiden ja leikkirauhan kunnioittamista.

Rainio (2010) nostaa esiin, että lapset pyytävät harvoin lastentarhanopettajia leikkeihin mukaan. Aikuinen saatetaan pyytää leikkiin, jossa lapsi myy esimerkiksi kioskista kivikakkuja tai -keksejä, jolloin aikuista tarvitaan joko myyjäksi tai asiakkaaksi. On myös tilanteita, joissa yksin jääneen lapsen kanssa leikkiin ryhtynyt aikuinen saa motivoitua toiset lapset leikkimään yhdessä, jolloin aikuinen pääsee hivuttautumaan sivusta seuraajan rooliin. Tällöin aikuinen on saattanut lapset leikkimään yhdessä. (Rainio 2010, 29.) Kun lastentarhanopettaja ymmärtää leikin merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä leikkiajan ja leikin rikastuttamisen merkityksen lapselle, hän voi oman ammatillisuutensa kehittämiseksi luoda tavoitteekseen leikkimisen lasten kanssa. Taitamalla leikkimisen, eläytymisen ja heittäytymisen, voi lasten kanssa saavuttaa yhteenkuuluvuuden tunteita leikin kautta. (Järvinen & Mikkola 2015, 50.)

Roosin tekemässä tutkimuksessa nousi esiin, että aikuisen läsnäolo, saatavuus, ohjaavuus, toiminnan järjestäminen ja ryhmän hallinta ovat lasten mielestä tärkeä osa päiväkodin arkea (Roos 2015, 143). Eräässä tutkimuksessa on osoitettu lasten pitävän suuremmassa arvossa leikkiviä

aikuisia, kuin aikuisia, jotka eivät leiki (Järvinen & Mikkola 2015, 50). Varhaiskasvattajat osallistuvat lasten leikkeihin valitettavan vähän ja silloinkin kun osallistuvat, he toimivat enemmän järjestyksen ylläpitäjinä (Ristimella & Åvist 2016, 4; Roos 2015, 161). Aikuisen osallistuminen ja heittäytyminen lasten leikkiin on ensiarvoisen tärkeä keino todella aidosti tutustua lapseen ja hänen sisäiseen maailmaansa (Roos 2015, 161). Vastakohtana kasvattajat voivat myös särkeä leikin sekaantumalla siihen. Siihen, milloin lasten tulee saada leikkiä vapaasti tai koska kasvattajan tulee osallistua ja tukea sitä, ei ole mutkatonta vastausta, vaan tämän vastakkainasettelun välillä tasapainotellaan. Tätä on yritetty käsitellä käyttämällä epäsuoraa ohjausta, johon kuuluvat muun muassa pienryhmiin jakaminen, leikkipaikkojen ja leikkivälineiden organisointi sekä leikkiajan järjestäminen. (Pitko 2011, 18.)

Terho (2017) tutki johtajuuden laadun merkitystä lapsen leikkiin. Tuloksista voidaan todeta, että johtajuuden laadulla on merkitystä suurelta osin työyhteisön hyvinvointiin. Hyvällä johtajuudella edesautetaan täten hyvien ja vapaiden leikkien syntymistä. Laadukkaassa johtamisessa henkilöstöllä on yhteinen visio, arvomaailma ja tavoitteet varhaiskasvatuksen suhteen. Yhtäläisyydet edellä mainituissa asioissa ovat osa hyvinvoivaa työyhteisöä, joka on myös motivoitunut kehittämään jatkuvasti omaa ammatillisuuttaan. Huonolla johtajuudella on vaikutusta leikkiajan pituuteen ja leikin rikastuttamiseen, sillä tällöin pienryhmätoimintaa ja tilojen lohkominen pienempiin osiin käytetään vähemmän. (Terho 2017, 59, 60 - 61, 63.) Hyvällä johtajuudella sitoutetaan varhaiskasvattajat toiminnan kehittämiseen ja saadaan työntekijät ottamaan vastuu hyvälaatuisesta toiminnasta (Kirvesniemi 2017, 28).

5.5 Leikkiympäristön merkitys

Leikkiympäristöön kuuluviksi lasketaan psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen ympäristö. Psyykkiseen ympäristöön kuuluu vuorovaikutussuhde päivähoidon aikuisten kanssa ja sitä kautta saatu turvallinen hoitosuhde sekä turvallisen aikuisen malli. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat erilaiset

leikkivälineet, rutiinit, säännöt ja aikataulut. Sosiaalinen ympäristö muodostuu kaikista lapsen arjen vuorovaikutussuhteista (Heinonen ym. 2016, 123; Opetushallitus 2016, 31 - 31; Suhonen ym. 2014, 186).

Varhaiskasvatuksessa leikkiympäristöä tulee tarkastella lasten näkökulmasta, jolloin mietitään mitä lapsi voi kussakin tilassa tehdä ja mihin lapsi kiinnittää huomiota. Erilaisten esineiden, materiaalien ja lelujen tulee olla lasten ikä- ja kehitystarpeet huomioon ottavia, leikkiin inspiroivia (Ahonen 2017, 212; Kalliala 2012, 212), turvallisia, terveellisiä (Heinonen ym. 2016, 123; Opetushallitus 2016, 32), tutkimaan ja liikkumaan innostavia sekä mielikuvitusta stimuloivia (Komi 2014b, 11). Suhonen sanoo, että erilaisten lelujen ja välineiden on tärkeää olla esillä, sillä lapsi ei muista mitä missäkin kaapissa on tai missä voi leikkiä kotia, rakennella legoja tai pelata pelejä. Lelujen esilläolo kannustaa lasta leikkimään ja leikkitilojen selkeys vähentää lasten levottomuutta, jolloin lapset eivät harhaile etsiessään itselleen sen hetkistä leikkiä. (Komi 2014b, 11.)

Kun lapsille annetaan käyttöön oikeita tavaroita, esimerkiksi kotileikin vauvanukelle oikeita vaippoja, se rikastuttaa leikkiä ja motivoi lasta sitoutumaan pitkäkestoiseen leikkiin (Kalliala 2012, 72). Materiaaleina voivat toimia lähes mitkä tahansa kierrätysmateriaalit tai hylätyt tavarat. Taidemateriaalit voivat auttaa lapsia kehittämään luovempia ja kekseliäämpiä leikkejä kuin varsinaiset lelut. Ne antavat enemmän tilaa lapsen innovaatiolle. (Pääjoki 2016, 116; Reunamo & Käyhkö 2014, 90 - 91.) Leikkitilassa ovat kuitenkin kasvattajan määrittelemät leikkivälineet, jotka kasvattaja on todennut tilaan tarpeellisiksi oman pedagogisen suuntauksen mukaan (Helenius & Korhonen 2016, 74). Lisäksi suosittujen ja ajankohtaisten hahmojen, kuten Angry Birds -hahmojen käyttäminen leluissa ja materiaaleissa innostaa ja sitouttaa lapsia leikkiin (Harju & Multisilta 2014, 163).

Aikuiset määrittelevät pitkälti lapsen kasvu ympäristön varhaiskasvatuksessa päättäessään leikkitilojen ja leikkivälineiden järjestyksen sekä päättäessään päiväjärjestyksen sisällön (Ahonen 2017, 212; Pitko 2011, 27). Välineiden säilytystilojen vähyys leikkitilassa voi

muodostua ongelmaksi. Tarvitaan luovuutta ja suunnittelua, että välineet voidaan järjestää. Leikki ei edisty, jos lapset eivät itse pysty kehittämään leikki-ideaansa. Sisällä leikkitiloja määrittelee niiden muokattavuus ja kuinka erilaisia syvennyksiä sekä koloja leikille on rakennettu, jotta niitä voidaan tarvittaessa ideoida uudelleen. (Helenius & Lummelahti 2013, 112, 223.) Erilaiset leikkiympäristöt motivoivat lapsia erilaisiin toimintoihin ja erilaisiin leikkeihin (Sääkslahti 2015, 101; Terho 2017, 15 - 17). Syvennykset, kolot sekä tavaraa täynnä olevat tilat nähdään liikuntaa rajoittavina tekijöinä (Sääkslahti 2015, 171). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat varhaiskasvatuksen tilojen muokattavuuteen ja monipuoliseen hyödyntämiseen (Opetushallitus 2016, 31). Tutkimusten mukaan tilojen käytön porrastuksella saadaan lapsille lisää liikunta ja leikkitilaa sekä välineitä käytetään enemmän, kun niistä ei tarvitse kilpailla (Sääkslahti 2015, 216).

Aikuisen tulisi tiedostaa, että hänen toimintansa vaikuttaa lasten käyttäytymiseen sekä positiivisesti että negatiivisesti (Koivunen & Lehtinen 2016, 108). Aikuisen ollessa rauhassa paikoillaan seuraillen lapsia, rauhoittaa se lasten leikin (Helenius & Lummelahti 2013, 107). Suhosen sekä Heleniuksen ja Lummelahden mukaan aikuisten saatavuudella ja läsnäololla luodaan turvallisuuden tunnetta leikkiin (Helenius & Lummelahti 2013, 82; Komi 2014b, 11). Huomiota kannattaa kiinnittää kuitenkin lasten yksilölliseen tapaan reagoida leikkiympäristön ärsykkeisiin. Leikkiympäristön virikkeiden määrä voi kuormittaa toisia lapsia muita enemmän esimerkiksi äänien, tuoksujen tai materiaalin määrän kautta. Tuntiessaan turvallisuutta yhteisiä leikkejä arvostavassa ympäristössä lapsi harjoittelee stressin säätelyä ja käyttäytymistaitoja. Laadukkaassa varhaiskasvatustyössä lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. (Suhonen ym. 2014, 186, 194.)

6 LEIKKIAIKA PÄIVÄKODISSA

6.1 Leikkiaikaan vaikuttavia tekijöitä päiväkodissa

Leikkiaikaa ja askareita päiväkodin arjessa on tutkittu Suomessa vähän (Virkki 2015, 51). Särkkä (2012, 25) nostaa esiin pohdinnan, että leikkiaikaa varsinkaan 1 - 3- vuotiaiden päiväkotiryhmässä ei ole tutkittu. Tuolloin leikki on vielä kehitystason mukaisesti lyhytjänteistä, eikä silloin leikkiin käytettävää aikaa pidetä merkityksellisenä.

Päiväkodin arjessa toistuvien erilaisten rutiinien - kuten ruokailujen, nukkumisten ja ulkoilun - vuoksi leikkiin käytettävissä oleva aika on minimaalinen (Matilainen 2014, 27; Särkkä 2012, 24). Helenius ja Lummelahti ovat havainneet saman, että lapsen päivittäinen leikkiaika voi olla hyvin lyhyt, kun vakituista leikkiaikaa ei ole osoitettu päivän ohjelmaan. Leikkiaikaa suunniteltaessa päivän ohjelmaan olisi hyvä tiedostaa, että luova leikki tarvitsee aikaa ideoimiseen ja kokoamiseen ennen varsinaisen leikin alkua. Aikaa menee myös leikin siivoamiseen. (Helenius & Lummelahti 2013, 221.) Tutkimuksessa on huomattu päiväjärjestyksen vaikuttavan rajoittavasti käytettävissä olevaan leikkiaikaan, minkä lapset kokevat ikäväksi asiaksi (Vanas 2015, 34).

Luovaa (Janatuinen 2015, 26), aitoa ja oikeaa leikkiä ei pääse syntymään, jos leikkiaikaa päiväkodissa ei ole varattu tarpeeksi pitkissä jaksoissa. Lyhytkestoinen leikki on irrallista, eikä lapsi ennätä syventyä leikkiin kunnolla - 15 minuuttia kestävästä leikistä voidaan puhua ennemmin leikillisyytenä. (Helenius & Lummelahti 2013, 222; Terho 2017, 64.) Leikkiajalle tulisi löytää tasapaino ohjatun ja vapaan leikkiajan välille (Janatuinen 2015, 18; Pitko 2011, 26). Hoitopäivään tulee sisältyä sekä haasteita että vapaata ja rentoa kanssakäymistä lapsen vertaisten ja kasvattajien kanssa (Janatuinen 2015, 18).

Leikkiin vaikuttavat negatiivisesti suuret ryhmäkoot, henkilökunnan vähyys, aikuisten arkuus leikkiä lasten kanssa sekä ymmärtämättömyys leikkiä kohtaan. Negatiivisen vaikutuksen voi aikaansaada myös lelujen paljous,

jolloin viriketulva on lapselle liian suuri käsitellä. (Särkkä 2012, 23.)

Esimerkiksi helposti sivuun jäävät ja vetäytyvät lapset eivät ennätä usein edes aloittaa leikkiä, kun leikkiaika on jo päättynyt. Aikuisen tukiessa lasta leikin aloittamisessa, tulee hänen huomioida myös oma osallistumisensa leikkiin ja siihen käyttämänsä aika. Ajan tulee olla tarpeeksi pitkä, jotta leikki on kunnolla käynnistynyt aikuisen vetäytyessä pois leikistä. Lapset pitävät leikkiviä aikuisia suuressa arvossa, joten aikuisen poistuminen leikistä ei aina ole myöskään toivottua. (Ahonen 2017, 225 - 226.)

Särkkä (2012, 54) kuvaa pitkäkestoisen leikin olevan lapsia innostavaa ja saa lapset kiinnostumaan leikkimisestä eri tavalla kuin lyhytaikaisempi leikki. Vehkalahden ja Urhon mukaan pitkäkestoinen leikki edellyttää sellaista tilaa, josta leikkijöitä ei ajeta pois (Vehkalahti & Urho 2013, 61). Pitkäkestoinen leikki olisi hyvä pitää paikoillaan pidemmän ajan, jotta leikki ja leikkitaidot pääsevät kehittymään (Lehtinen ym. 2011, 257).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet täydentävät pitkäkestoisen leikin vaativan lisäksi leikkirauhaa ja tarkoituksenmukaisia ja saatavilla olevia leluja sekä materiaaleja (Opetushallitus 2016, 39).

Lasten vireystilan huomioiminen on tärkeä huomioitava seikka, jotta mahdollistetaan pitkäkestoisia leikkejä (Reunamo & Pölkki 2014, 121; Räsänen 2016, 18). Siirryttäessä esimerkiksi ulos on osattava ajoittaa ulkoilu lasten vireystilan ja jaksamisen kannalta oikein siten, että se sopii hyvin lasten päivärytmiin. Kun ulkoilut jaotellaan ryhmittäin, on vapaalle leikille enemmän tilaa niin sisällä kuin ulkonakin. Lapsimäärä on senhetkisessä leikkiympäristössä pienempi ja tila rauhallisempi. (Reunamo & Pölkki 2014, 121.)

6.2 Leikkiajan merkitys lapselle

Jokaisella lapsella tulee olla aikaa leikkiä päivittäin. Leikkitilanteen ja -ympäristön tulee olla stressitön ja leikin lapsilähtöisyyttä sekä lapsen ideoita kunnioittavaa. (Hautaniemi & Virtanen 2014, 32.) Lapsen kasvu ja kehitys vaativat aikaa ja rauhaa, aivan samaan tapaan kuin leikkitaitojenkin kehittyminen. Jotta lapsi voi rauhassa oppia, kasvaa ja

kehittyä leikin kautta, tulee leikille antaa myös aikaa. (Järvinen & Mikkola 2015, 15.) Lapsen tulisi saada kahdeksantuntisesta päiväkotipäivästään käyttää aikaa vapaaseen leikkiin puolet eli neljä tuntia päivässä, ulkoilu mukaan lukien (Helenius & Lummelahti 2013, 225). Pitkäkestoisilla leikeillä tuetaan muun muassa lapsen työmuistin kehittymistä (Siljamäki 2015a, 16). Lapsi käsittelee ajankohtaisia asioita leikin avulla ja kun lapsella on tarpeeksi aikaa vapaaseen leikkiin, hän oppii leikin kautta omista kokemuksistaan (Janatuinen 2015, 8).

Leikkiajalla on merkitystä lapsen leikin kehittämisessä ja tätä kautta sillä on suora vaikutus lapsen hyvinvointiin. Pystyäkseen sitoutumaan leikkiin tulee lapselle antaa vähintään puoli tuntia yhtäjaksoista, häiritsemätöntä leikkiaikaa. Lapsen leikki-ideat eivät ennäytä toteutua liian lyhyessä ajassa ja pahimmassa tapauksessa koko leikki menettää merkityksensä lapselle itselleen. Eräässä tutkimuksessa todettiin myös lasten pitävän arvossa leikkiaikaa ja leikkirauhaa päiväkodin arjessa. (Ristimella & Åvist 2016, 39, 44.) Lyhyt leikkiaika vaikuttaa negatiivisesti lasten vuorovaikutussuhteisiin ja myös siihen, että kontaktia toisiin lapsiin ei synny. Tällöin leikkikaverit, paitsi hyvät ystävät, saatetaan kokea kilpailijoiksi. (Helenius & Lummelahti 2013, 222.) Lasten ystävyys-suhteet rakentuvat vuorovaikutuksellisessa kanssakäymisessä, jonka vuoksi lapsen onkin tärkeää saada leikkiä runsaasti. Leikkiessä lapsen on mietittävä omaa käyttäytymistään ja toimittava loogisesti sekä luovasti, jotta leikin luonne pysyy ja lapsen rooli mukailee leikkiä. (Janatuinen 2015, 7.) Ystävyys-suhteiden positiiviset ja negatiiviset kokemukset vaikuttavat lapsen sosiaaliseen ja persoonalliseen kehitykseen sekä ne lisäävät minäkuvan ja tunteiden kehitystä (Koivunen & Lehtinen 2016, 39).

Kasvattajien rooli vapaan leikin aikana on tärkeää, jotta vapaa leikki olisi merkityksellisempää. Suuri keskeytysten määrä ja kasvattajan osallistuminen vaikuttavat leikin laatuun. Kun lapset altistuvat suurelle määrälle keskeytyksiä ja strukturoidulle toiminnalle, tällä havaitaan olevan negatiivisia vaikutuksia. (Aras 2015, 1176.) Oleellista leikissä on, kuinka lapsi sitoutuu siihen. Lapsen sitoutuessa leikkiin häntä eivät häiritse pienet ulkoiset ärsykkeet, vaan lapsi jaksaa leikkiä sisukkaasti ja pitkäjänteisesti

leikkiä, joka tuo hänelle mielihyvää. (Niska 2015, 4.) Leikkiin sitoutuminen on vahvempaa, jos lapsi saa itse suunnitella ja muodostaa leikin (Komi 2014c, 16). On todettu, että pelkästään päivittäinen leikkiaika ei riitä, vaan koko lapsuuden kestävä leikkiaika tulisi mahdollistaa ja turvata mahdollisimman pitkään, jotta lapsen sosioemotionaaliset taidot kehittyvät (Marttila & Pesonen 2012, 39).

6.3 Vapaa ja ohjattu leikki

Päiväkodeissa ohjattuna toimintana mielletään useimmiten erilaisten tehtävien tekeminen ja ulkoillessa esimerkiksi erilaiset sääntöleikit ja retket (Reunamo & Pölkki 2014, 131). Vapaan leikin määrittely on osittain hankalaa, sillä usein päiväkodin arjessa vapaalla leikillä on aikuisten ennalta asettama leikkiaika, tila, käytössä olevat leikkivälineet, leikkiin osallistuvien lasten määrä, toimivat ryhmät ja säännöt. Aikuiset ovat lisäksi luoneet vapaan leikin hetken päiväohjelmaan sopivaksi. Tällöin vapaassa leikissä alkaa olla ohjatun leikin ominaisuuksia ja aikuinen vaikuttaa vapaaseen leikkiin ratkaisevasti. (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 33; Rainio 2010, 28; Ristimella & Åvist 2016, 4; Roos 2015, 162; Räsänen 2016, 19, 20.) Aikuisen ohjatessa vapaata leikkiä osa lapsen luovuudesta jää käyttämättä ja sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen sekä muiden lasten kanssa toimiminen jää vajavaiseksi (Räsänen 2016, 20). Vapaan leikin aikana lapsi harjoittelee toimimaan ryhmän jäsenenä, neuvottelemaan ja ratkaisemaan erilaisia ongelmia (Räsänen 2016, 20; Komi 2014b, 11).

“Oikeassa” vapaassa leikissä lapsi saa itse päättää leikin alkamisen ajankohdan, mitä välineitä tai rooleja leikissä on, ketä leikkiin osallistuu, mitä leikissä tapahtuu, miten se etenee ja milloin leikki päättyy (Reunamo & Käyhkö 2014, 67; Roos 2015, 162). Vapaaseen leikkiin vaikuttavat myös muun muassa ohjaavuuden taso sekä lapsen ikä- ja kehitystaso (Ahonen 2017, 225; Räsänen 2016, 19 - 20, 23; Terho 2017, 22 - 23, 64).

Lapsen tasapainoiseen kehitykseen ei pelkkä vapaa leikki riitä, vaan sen rinnalle tarvitaan aikuisen ohjaamaa ja tukemaa leikkiä, joka tutkitusti

kehittää paremmin vuorovaikutustaitoja ja sitouttaa lapsia toimintaan paremmin (Reunamo & Käyhkö 2014, 84). Myös kasvatustieteiden tohtori Laura Repo pitää lastentarhanopettajan osallistuvaa roolia leikeissä ja suunniteltua pedagogista toimintaa tärkeänä, sillä liiallinen vapaan leikin mahdollistaminen päivärytmissä aiheuttaa ryhmässä levottomuutta ja kiusaamiselle alttiin ilmapiirin (Komi 2016, 18). Varhaiskasvattajan järjestäessä toisaalta liikaa ohjattuja tuokioita, kuten laulua tai askartelua, voi se aiheuttaa ulkoiluun siirryttäessä lapsissa levottomuutta ja ei-haluttua käyttäytymistä (Komi 2014b, 11). Erilaiset lastentarhanopettajan suunnittelemat pedagogiset hetket voivat muodostua haasteellisiksi, jos tuokion suunnitelmista pidetään tiukasti kiinni. Joskus olisi hyvä joustaa suunnitelmista ja niille asetetuista aikatauluista, jotta esimerkiksi lasten turhautumisilta vältytään. Tuokiot ovat Ahosen mukaan usein liian pitkiä ja lasten keskittymiskykyä koettelevaa. (Ahonen 2017, 117, 180.)

Ahosen tutkimuksessa ilmeni, että kaikkein eniten haastavia tilanteita syntyi päiväkodissa aikuislähtöisillä ohjatuilla tuokioilla - 63 tilannetta 186:sta. Tällöin korostui tietynlainen aikuisten joustamattomuus totutuissa tavoissa tai suunnitelluissa aikatauluissa. Lasten vapaan leikin aikana haastavia tilanteita ei juurikaan tutkimuksen mukaan ilmennyt - vain 13 tapausta. Vapaan leikin aikana lapset ovat toimintaan niin sitoutuneita ja motivoituneita, että haastavia tilanteita ei juurikaan pääse syntymään. Myös liikuntaleikit ja muut toiminnalliset hetket ovat säilyttäneet sellaisia tilanteita, joissa haastavia kasvatustilanteita ei juurikaan synny (Ahonen 2017, 150 - 152, 175).

6.4 Leikin mahdollistaminen ja leikin ruokkiminen

Aikuisella on suuri rooli pitkäkestoisen leikin mahdollistamisessa, mutta tämä vaatii aikuisen aktiivista osallistumista leikkiin lasten kanssa sekä tarvittavan ajan antamista. Aikuinen voi leikkiin osallistumalla vaikuttaa leikin suuntaan ja rikastuttaa leikkiä uusilla juonenkäännteillä (Ahonen 2017, 226; Räsänen 2016, 17) sekä antaa lapselle uusia ulottuvuuksia maailmankatsomukseen ja elämäkokemusten luomiseen (Virkki 2015,

44). Leikkiä voi rikastaa heittäytymällä ja eläytymällä leikin maailmaan, antamalla uusia ideoita ja osoittamalla aitoa kiinnostusta lapsen leikkiin. Aikuisen onnistunut leikin rikastuttaminen sitoo lasta leikkiin ja motivoi lasta kehittämään leikkiään sekä käyttämään mielikuvitustaan. (Reunamo & Käyhkö 2014, 69; Reunamo ym. 2014, 630; Ristimella & Åvist 2016, 45 - 46.)

Jotta lastentarhanopettaja voi mahdollistaa leikin tai rikastaa ja ruokkia leikkiä, vaatii se onnistuakseen leikin havainnointia ja ymmärrystä havainnoinnin tärkeydestä (Kalliala 2012, 206; Penttinen 2015, 22; Särkkä 2012, 26). Havainnoinnin kautta kuullaan aidosti lasten toiveet ja ajatukset leikin suhteen, jolloin aikuinen pääsee lähemmäksi lasten ajatus- ja elämysmaailmaa (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 141; Reunamo & Käyhkö 2014, 72; Ristimella & Åvist 2016, 47; Särkkä 2012, 26), lapselle merkitykselliset aiheet huomataan (Koivunen & Lehtinen 2016, 165; Vehkalahti & Urho 2013, 19) sekä aikuinen pystyy mahdollisesti tarjoamaan lapsille uusia leikkejä (Kalliala 2012, 206). Leikin rikastuttaminen voidaan nähdä myös lapsen kokemusmaailman rikastuttamisena sellaisten toimintojen kautta, joilla kasvattaja haastaa lasta toimimaan parhaan osaamistasonsa mukaisesti (Särkkä 2012, 38). Havainnointi auttaa kasvattajaa reagoimaan leikkiä ajatellen seuraavaa kertaa, eli mitä seikkoja pitää muuttaa, jotta leikki kehittyy myönteiseen suuntaan (Helenius & Lummelahti 2013, 226). Kasvattaja oppii leikin havainnoinnin kautta lapsista muun muassa heidän haasteistaan leikissä ja osaa kehittää ohjaustoimintaa oppimista syventävämmäksi (Helenius & Lummelahti 2013, 95; Särkkä 2012, 39) sekä saa tietoa mahdollisten sosioemotionaalisten taitojen tuen tarpeista (Ahonen 2017, 227). Havainnoinnin kautta lastentarhanopettaja saa käsityksen, kuinka leikki lähtee lapsella alkuun sekä kuinka paljon tukea ja ohjausta lapsi tarvitsee aikuiselta (Särkkä 2012, 40).

Leikki on lapselle luontainen tapa toteuttaa itseään. Päivähoidossa on kuitenkin tilanteita, joissa vasten tätä luontaista toimintatapaa lasten tulee istua, odottaa ja olla hiljaa. Roos nostaa pohdittavaksi, onko kohtuutonta vaatia lapsia olemaan paikoillaan ja hiljaa, sillä lapset saattavat kokea

nämä hetket jopa kieltoina tai esteinä leikkimiselle. Lapsen voi olla vaikeaa pysyä aloillaan, jos leikit ovat kesken. (Roos 2015, 134.) Ahonen (2017, 18 - 20) nostaa esiin kuitenkin, että lapsen paikallaan olemisen vaikeuteen liittyy lapsen itsesääätelytaitojen riittämättömyys. Tarkkaavaisuus voi herpaantuessaan aiheuttaa lapsessa levottomuutta, rauhattomuutta tai ei-toivottua, tilanteeseen sopimatonta käytöstä. Jokaisen lapsen itsesäätelystä eli kognitiivisiin taitoihin liittyvät kyvyt kehittyvät yksilölliseen tahtiin.

Pienryhmätoiminnan on todettu olevan merkityksellinen tekijä rauhallisissa toimintatilanteissa. Pienryhmissä kunkin lapsen ääni, mielipiteet ja osallisuus tulevat huomioiduksi, koska aikuinen pystyy olemaan vuorovaikutustilanteessa paremmin läsnä, niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Aikuinen pystyy paremmin huomioimaan jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja antamaan positiivista palautetta enemmän. Pienryhmissä myös siirtymiin käytetyt ajat ovat pienempiä, joten rauhattomuutta ja levottomuutta esiintyy vähemmän kuin suurryhmissä. (Ahonen 2015, 188 - 190; Heinonen ym. 2016, 109 - 110; Järvinen & Mikkola 2015, 39 - 40.)

Penttinen (2015, 15) nostaa esiin pohdittavaksi Kallialan tekemän tutkimuksen, jossa suhtaudutaan pienryhmätoimintaan hieman kriittisemmin. Kallialan (2012) mukaan suurryhmiin liitettävät ongelmatilanteet, esimerkiksi ryhmän hallintaan liittyvät ongelmat eivät aina johdukaan ryhmäkoosta. Kalliala kirjoittaa, että pienryhmiin jakamalla saatetaan peitellä kasvattajien tehtävien laiminlyömistä, koska ryhmien hallintataidot ovat puutteellisia. Jakamalla lapset pienryhmiin korjataan ryhmän hallintataitoihin liittyviä ongelmia ja tällä ajatellaan olevan vaikutusta kasvattajan työhön motivoitumiseen ja ammatilliseen osaamiseen. Pienryhmissä kasvattaja sitoutuu vuorovaikutukselliseen tilanteeseen lasten kanssa paremmin ja takaa täten lapsille leikin mahdollisuuden. Pienryhmiin jakaminen onnistuneesti edellyttää laadukasta pedagogista osaamista sekä tilojen ja henkilöstöresurssien huomioimista. (Kalliala 2012, 166 - 170; Penttinen 2015, 15.)

7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMA

Tarkoitus

Tarkoituksena on toteuttaa tutkimuksellinen opinnäytetyö, jonka tuloksia Päiväkotä Vilinä Oy voi hyödyntää toiminnassaan. Tarkoituksena on haastaa päiväkodin henkilökuntaa miettimään leikkiin käyttämäänsä aikaa, rooliaan ja läsnäoloaan leikissä sekä leikin mahdollistamista ja leikkiajan merkitystä lapsille. Leikkiajan ja leikin merkityksen syvempi ymmärtäminen, antaisi lastentarhanopettajille yhden työvälineen lisätä leikkiaikaa päiväkodeissaan.

Tavoite

Tavoitteena on tarkastella lastentarhanopettajien näkemystä leikkiin käytetystä ajasta ja leikin merkityksestä lapselle. Tietoa kerättiin kirjallisella kyselyllä, jonka avulla nostetaan esiin lastentarhanopettajien leikkiin käyttämää aikaa työajan puitteissa Päiväkotä Vilinä Oy:ssä.

Tutkimusongelma

Tutkimusongelma muodostui opinnäytetyön edetessä ja ymmärryksemme lisääntyessä tutkittavaa aihetta kohtaan. Tutkimusongelmaksemme muodostui, kuinka paljon Päiväkotä Vilinä Oy:n lastentarhanopettajat käyttävät aikaa leikkiin ja mikä on leikin merkitys lapselle lastentarhanopettajien näkökulmasta. Lähestyimme ongelmaa lastentarhanopettajien kautta, sillä he tekevät arjen pedagogiset suunnitelmat ja vaikuttavat oleellisesti leikkiin sekä leikkiaikaan. Ahonen (2015, 54 - 55) kertoo, että lastentarhanopettajat osaavat reflektoida omaa osallistumistaan leikkiin ja huomioida lasten kehityksen tason ja tuen tarpeet. Varhaiskasvatuslain mukaan lastentarhanopettajat ovat pedagogisessa vastuussa toiminnan suunnittelusta ja sen toteutumisesta (Lahden varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8), jolloin he ovat pääsääntöisesti niitä, jotka jakavat tietoa tiimeissään.

8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

8.1 Aineiston hankinta

Opinnäytetyön tutkimuksen kohteeksi valikoitui yksityinen Päiväkotivälinä Oy ja sen neljän päiväkodin lastentarhanopettajat ja erityislastentarhanopettaja, jotka olivat olleet välinän taloissa töissä vähintään yhden vuoden ajan. Osallistuneita opettajia oli yhteensä kuusi. Tarkempi kuvaus opinnäytetyön aikataulusta löytyy liitteestä (LIITE 1).

Opinnäytetyö tehtiin pääosin laadullisin, eli kvalitatiivisin, tutkimusmenetelmin sekä pieneltä osin määrällistä, eli kvantitatiivista menetelmää hyödyntäen. Tutkimukselliseen opinnäytetyöhön osallistuneiden lastentarhanopettajien määrä oli pieni, joten kokonaisuudessaan kvantitatiivinen menetelmä ei olisi ollut oikea lähestymistapa. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkittavaa ilmiötä ei tunneta, eivätkä sen tulokset ole yleistettävissä. Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimussuunnitelmamme jousti, ja etenimme aina tilanteen vaatimalla tavalla. Muokkasimme tarpeen mukaan teoriaosuutta sekä tutkimusongelmaa. (Kananen 2015, 65, 70, 71.)

Päädyimme käyttämään kyselylomakkeessa sekä avoimia kysymyksiä että väittämiä. Kyselyyn vastaaminen sekä vastausten pohtiminen sitouttavat vastaajia tarkastelemaan ja pohtimaan omaa toimintaansa leikin sekä leikkiajan suhteen jo kyselyvaiheessa. Näihin pohdiskeluihin lastentarhanopettajat saavat myöhemmin tukea saaduista tuloksista. Kyselylle ei ollut valmista pohjaa, vaan loimme sen itse tekstinkäsittelyohjelmalla. Kysymysten laatimista ohjasi työn teoriaosuus ja tutkimusongelmamme. Luetuimme ja testasimme kyselyä useilla henkilöillä. Kyselyn testaaminen ulkopuolisilla oli perusteltua, sillä omalle tekstille sokeutuu helposti, eikä esimerkiksi kirjoitusvirheitä tai kysymysten järkevää asettelua välttämättä huomaa (Kananen 2015, 204). Kysymykset tuli miettiä tarkoin, sillä emme päässeet esittämään tarkentavia kysymyksiä sekä välttyäksemme kyselyiden uusintakierrokselta. Saatekirjeen ja kyselylomakkeen löydät liitteenä (LIITE 2).

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa yksi näkökulma tutkittavalle aiheelle, ei luoda yleistettävää näkökantaa. Koska opinnäytetyömme tutkimus ei ole kovin iso, on kirjallinen kysely oikea keino saada lastentarhanopettajien näkemys esiin leikkiajasta ja leikkiajan merkityksestä lapselle. (Vilkkä 2015, 120, 123, 150.) Kirjallisen kyselyn lisäksi emme voineet toteuttaa haastatteluja, sillä toimeksiantaja ei kyennyt irrottamaan henkilökuntaa työtehtävistään, emmekä pystyneet toteuttamaan niitä lastentarhanopettajien työajan ulkopuolisena aikana. Havainnoinnin käyttäminen olisi muuttanut tutkimuksen näkökulmaa, ja tulkinnat olisivat pohjautuneet meidän tutkijoiden näkemyksiin, eivät lastentarhanopettajien.

Kirjallisen kyselylomakkeen laatimisessa tutkija päättää kysymysten esittämisjärjestyksen ja toivoo samalla kyselylomakkeen vastaajan täyttävän kysymykset halutussa järjestyksessä. Tätä järjestystä vastaaja ei välttämättä noudata. (Vilkkä 2015, 123.) Kyselylomakkeen avulla tutkija saa tutkittavasta aiheestaan näkemyksen useammalta ihmiseltä, eikä näkemys täten perustu yhden ihmisen vastaukseen. Kerätystä aineistoista tutkija pääsee tekemään erilaisia kategorioita, joiden pohjalta hän analysoi tutkimuksen tuloksen. (Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Heiskanen 2017, 88.)

8.2 Aineiston analyysi

Opinnäytetyömme kirjallinen kysely antoi meille sekä laadullista että osin määrällistä tietoa, joten analyysissä käytimme sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysia että kuvailevaa tilastoanalyysia. Kyselystä saatu aineisto analysoidaan, luokitellaan ja yhdistetään ilmiön ymmärryksen löytämiseksi. Luimme aineistoa läpi useaan otteeseen saadaksemme vastauksen tutkimusongelmaan ja ymmärtääksemme, mitä aineisto meille kertoi (Kananen 2015, 73, 161). Kuvaus opinnäytetyön tutkimusprosessista löytyy kaaviomuodossa liitteenä (LIITE 3).

Määrällisen aineiston kuvailevassa tilastoanalyysissä esitetään kuviossa esimerkiksi pylväiden avulla kuvatut määrälliset eli kvantitatiiviset

muuttujat sanallisessa muodossa. Kuvailulla ei pyritä tekemään yleistettävää tietoa minkään perusjoukon mukaan, vaan nimenomaan kuvailemaan ja tiivistämään saatuja tuloksia. (Mattila 2004; Vilkkä 2007, 174.)

Laadullisesta aineistosta tehdyllä sisällönanalyysillä kuvataan tiivistämisen kautta tutkittavaa ilmiötä, yhdistäen aineistosta saatu tieto aiempiin tutkimuksiin aiheesta. Saadusta aineistosta karsitaan epäolennaiset asiat pois, jolloin valitaan tutkimusongelman kannalta tärkeää tietoa, eli etsitään alkuperäisilmaisuja. Saatu aineisto pyritään kuvaamaan sanallisesti redusoinnin eli pelkistämisen, klusteroinnin eli luokittelun ja abstrahoinnin eli teoreettisten käsitteiden luomisen kautta. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu kerättyyn empiiriseen aineistoon, joka tulkitaan ja käsitteellistetään. Tulokset kuvataan abstrahoinnin pohjalta muovautuneiden käsitteiden kautta laadullisesta aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103, 108, 112 - 113; Vilkkä 2015, 164.)

Haettuamme kyselyt päiväkodeilta tarkastimme ja aakkostimme kyselylomakkeet. Kyselyiden tarkastamisella varmistimme, että jokainen kyselylomake oli täytetty kunkin kysymyksen kohdalta. Vaikka joissain kyselyiden vastauksissa oli pieniä puutteita, pystyimme kuitenkin muita kyseessä olevan kyselyn vastauksia hyödyntämään tutkimuksessamme. (Kananen 2015, 204.) Saimme yhteensä kuusi täytettyä kyselyä, jolloin vastausprosentiksi muodostui 100 prosenttia. Saadut kyselyt muodostivat tutkimusaineiston, jonka kirjoitimme puhtaaksi fontilla arial, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,15, jolloin aineistoa kertyi yhteensä 16 sivua. Vastaajista viisi toimi lastentarhanopettajina ja yksi erityislastentarhanopettajana. Puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen aloitimme laadullisen aineistomme sisällönanalyysin. Esimerkin sisällönanalyysistä (LIITE 4) ja pääluokkien sekä yhdistävän kategorian synnystä löydät liitteistä (LIITE 5). Lähdimme etsimään aineistosta alkuperäisilmaisuja sekä tekemään analyysiä seuraavien kysymysten avulla saadaksemme vastauksen tutkimusongelmaamme:

1. Mikä merkitys leikillä ja leikkiajalla on Vilinän päiväkotien lapsille lastentarhanopettajien näkemysten mukaan?
2. Kuinka paljon leikkiä käytetään (työajan puitteissa) Vilinän päiväkodeissa?
3. Miten lastentarhanopettajat ovat läsnä ja osallistuvat lasten leikkeihin Vilinän päiväkodeissa?
4. Milloin leikkiä tai leikkisyyttä on haastavaa käyttää?

9 OPINNÄYTETYÖN KYSELYN TULOKSET

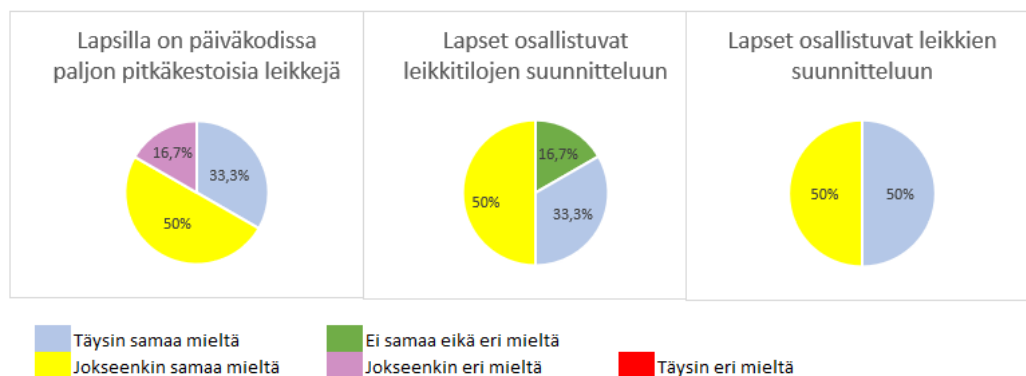
9.1 Taustatietoa lastentarhanopettajista

Kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat ovat olleet töissä Päiväkotivilinä Oy:ssä 2 - 6 vuotta. Taustatietojen kyselyssä ilmeni, että leikin määrittely ei ollut lastentarhanopettajille helppo, sillä he kokevat leikin olevan laaja määritelmä ja pitävän asioita paljon sisällään. Vastaajat listasivat päiväkodin arjessa leikkiä olevan hassuttelut, loruttelut, esineleikit, pelailun, tarinoinnin, lukemisen sekä ohjatut ja vapaat leikkituokiot. Ruokailuun ja lepo hetkeen sekä osittain arkisiin puhdetöihin vastaajat eivät kokeneet leikin pääsääntöisesti kuuluvan. Toisaalta näissä tilanteissa leikillisyydelle katsottiin olevan tilaa, jolloin esimerkiksi ”karhut menevät talviunille”, ruokailuhetki voi olla kotileikkiä tai ravintola tai ruuan esille laitto voi olla leikillinen ja hauska. Vilinän taloissa HeVi- jutut piristävät juhlahetkiä ja välipaloja, jolloin ruoka on esillä hausalla tavalla. Myös lelujen siivoamisessa voidaan hyödyntää leikillisyyttä, kun ”lelumonsteri jahtaa lapsia pihalla.”

Pitkäkestoiseksi leikiksi vastaajat määrittelivät leikin, joka kestää ajallisesti pitkään paikoillaan. Vastaajat nostivat esiin leikin keston vaikuttavia tärkeitä asioita, kuten lapsen ikä- ja kehitystason sekä lapsen sisäisen motivaation ja sitoutumisen leikkiin. Vastaajat näkevät aikuisen roolin leikin jatkumisessa merkittävänä, sillä useat kirjoittivat, että esimerkiksi leikin sallitaan jatkuvan, kun sitä ei ole pakko korjata heti pois ja aikuinen tuo leikkiin uusia elementtejä. Leikkien paikoillaan olemisen mahdollistaa pitkäkestoisen leikin. Lisäksi vastaajat mainitsivat saman leikkiteeman ympärillä jatkuvan leikin kuuluvan pitkäkestoiseen leikkiin projektien ohella.

9.2 Lasten osallisuus ja leikkiaika

Kyselymme määrällinen aineisto koostui kolmen eri väittämän mukaan sekä janelle täytetystä leikkiajasta. Kuvaamme tulokset ympyrädiagrammeilla ja pylväsdiagrammeilla.

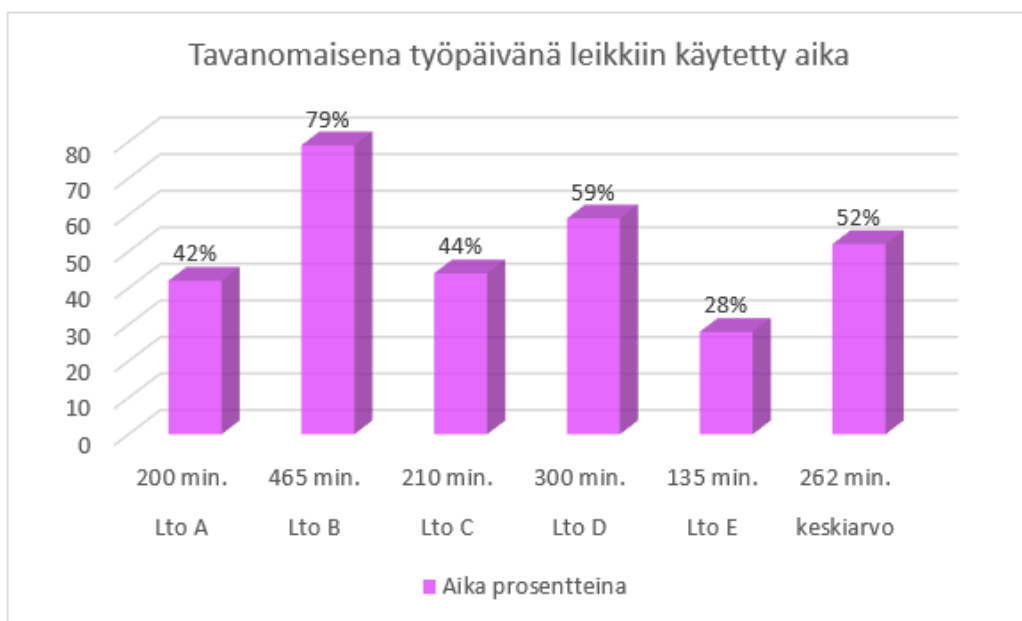
KUVIO 1. Väittämien vastaukset

Kyselyssämme oli likertin asteikon mukaisesti tehty kolme väittämää.

Väittämät olivat: lapsilla on päiväkodissa paljon pitkäkestoisia leikkejä, lapset osallistuvat leikkitilojen suunnitteluun ja lapset osallistuvat leikkien suunnitteluun. Vastausvaihtoehdot olivat täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä ja täysin samaa mieltä. Väittämien vastaukset esitellään kuviossa 1. Väittämässä ”lapsilla on päiväkodissa paljon pitkäkestoisia leikkejä” vastaajista 3/6 oli jokseenkin samaa mieltä, 2/6 täysin samaa mieltä ja 1/6 oli jokseenkin eri mieltä. Väittämässä ”lapset osallistuvat leikkitilojen suunnitteluun” vastaajista 3/6 oli jokseenkin samaa mieltä, 2/6 täysin samaa mieltä ja 1/6 oli ei samaa eikä eri mieltä. Väittämässä ”lapset osallistuvat leikkien suunnitteluun” vastaajista 3/6 oli jokseenkin samaa mieltä ja 3/6 oli täysin samaa mieltä. (kuvio 1.)

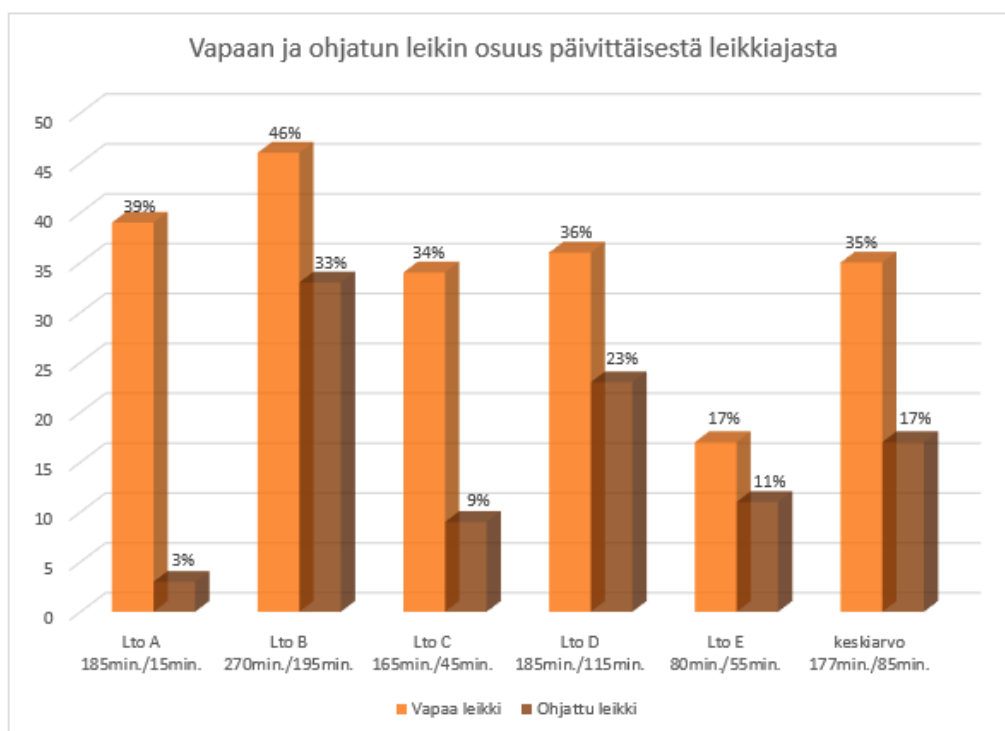
Leikkiaikaa koskevat tulokset Päiväkoti Vilinä Oy:ssä

Kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat kokivat kautta linjan vaikeaksi täyttää janelle leikkeihin käyttämäänsä osallistumisaikaa tavanomaisen työpäivänsä mukaan. Hyväksyimme leikkiaikaa koskevaan kysymykseen viisi vastausta kuudesta, sillä yksi vastaus oli puutteellinen, jolloin janaa ei voinut tulkita. Päivien vaihtuvuus ja eri työvuorot määrittelevät pitkälti, kuinka paljon lasten kanssa leikkimiseen ja aitoon läsnäoloon jää aikaa.

KUVIO 2. Lastentarhanopettajien leikkiin käyttämä aika tavanomaisena työpäivänä

Kuviossa 2 kuvaamme lastentarhanopettajien kertoman mukaisesti heidän tavanomaisena työpäivänään leikkeihin käyttämäänsä aikaa. Aika on ilmaistu sekä minuutteina että prosentteina sen vuoksi, että lastentarhanopettajien ilmoittamat työpäivien pituudet olivat erimittaisia. Suhteutimme leikkiin käytetyn ajan jokaisen tavanomaisen työpäivän pituuteen. Laskimme keskiarvon (ka) lastentarhanopettajien työpäivälle, jolloin tulokseksi saatiin 8 tuntia 27 minuuttia. Viimeinen palkki kuvaa keskiarvoa kaikkien vastanneiden käyttämästä leikkiajasta työpäivänsä aikana. Keskiarvona Päiväkoti Vilinä Oy:ssä lastentarhanopettajat osallistuvat lasten leikkeihin tavanomaisen työpäivänsä aikana 4 tuntia 22 minuuttia eli 52 prosenttia työpäivästä. Leikkiin käytetty aika vaikuttaa suurelta, mutta tutkimuksen tuloksista tuli ilmi, että leikkiä ja leikillisyyttä käytetään paljon ruokailuissa ja siirtymissä varsinaisten leikkitilanteiden lisäksi. (kuvio 2.)

KUVIO 3. Vapaan ja ohjatun leikin osuus käytetystä leikkiajasta

Kuviossa 3 kuvaamme lastentarhanopettajien kertoman mukaisesti vapaan ja ohjatun leikin osuutta käytetystä leikkiajasta tavanomaisena työpäivänä. Vastaajat ilmoittivat osittain käytetyn leikkiajan esimerkiksi iltapäivällä sekä vapaaksi että ohjatuksi leikiksi. Tästä voidaan päätellä, että ohjauksen tarve ja mahdollisuus vaihtelevat päivittäin eivätkä työpäivät ole koskaan samanlaisia. Tuloksista huomataan, että vapaan leikin määrä suhteessa ohjattuihin leikkihetkiin, on suurempi. Vastauksissa kuitenkin kuvailtiin toisinaan vapaankin leikin aikana ohjauksen tarpeellisuutta. Vapaissa leikkitilanteissa lastentarhanopettajat avustavat lasten leikkejä eteenpäin ja osallistuvat itse leikkeihin muun muassa erilaisten roolien kautta. Viimeinen palkki kuvaa keskiarvoa (ka) lastentarhanopettajien leikkiaikaan sisältyvästä vapaan (ka 35 prosenttia) ja ohjatun (ka 17 prosenttia) leikin osuudesta. Vapaan leikin osuuden jakauma on 17 prosentin ja 46 prosentin välillä, jolloin erotukseksi tulee 29 prosenttiyksikköä. Ohjatun leikin osuuden jakauma on 3 prosentin ja 33 prosentin välillä, jolloin erotukseksi tulee 30 prosenttiyksikköä. Jakaumat näiden kuvausten välillä on suuret. Pohdimme erojen johtuvan ohjaustyyleistä ja näkemyseroista, eli toiset lastentarhanopettajat saattavat

herkemmin toteuttaa ohjauksessa leikkiä ja leikillisyyttä. Lisäksi lastentarhanopettajien näkemyserot siitä, mikä lasketaan leikiksi päivän aikana, voivat aiheuttaa hajontaa. Toiset saattavat kokea leikkiä tai leikillisyyttä olevan esimerkiksi perushoidollisissa tilanteissa, joissa toiset eivät näe leikinomaisuutta olevan läsnä. (kuvio 3.)

9.3 Tarkoituksenmukainen leikkiajan käyttö eri tilanteissa

Laadullisen aineiston kategorioinnin tuloksena saimme yhdistäväksi kategoriaksi leikkiajan. Päädyimme siihen luokitelluiden neljän pääkategorian kautta. Muodostuneet pääkategoriat olivat tarkoituksenmukainen leikkiajan käyttö eri tilanteissa, lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin, lasten kanssa leikkiminen ja leikkiympäristön merkityksellisyys.

Sisällönanalyysistä nousi esiin jatkuvan leikkimisen ja pitkäkestoisen leikin tavoittelun olevan tarkoituksenmukaista leikkiajan käyttöä. Vilinän taloissa on luovuttu toimintatuokioista ja ne on korvattu leikkituokioilla, joka tuo lapsille enemmän osallisuuden kokemuksia. Vastauksista tuli ilmi, että Vilinän taloissa lasten annetaan leikkiä niin kauan kuin se on heille mielekästä. Leikin pitkäkestoisuutta harjoitellaan aikuisten kanssa, jolloin aikuinen on ohjaamassa leikkiä. Leikin pituus on kuitenkin yksilöllistä, eli kuinka kauan lapsi jaksaa keskittyä leikkiin. Vastaajat kertoivat liian lyhyen leikkiajan harmittavan lapsia usein.

Päiväkodissa käytettyyn leikkiaikaan vaikuttavat lastentarhanopettajien leikkiä rajoittava tai mahdollistava toiminta ja arjen haasteet. Käytettävissä oleva leikkiaika vaikuttaa olennaisesti leikin määrään. Leikkiaikaa rajoittaviin tekijöihin kuuluu vahvasti lastentarhanopettajien työvuorot. Vastauksissa mainittiin, että aamuvuoron aikana vastataan paljon ruokapuolesta ja vuoro on lyhyempi muihin vuoroihin nähden. Tällöin aamuvuorolaisella ei ole paljonkaan aikaa osallistua lasten leikkeihin. Lastentarhanopettajien luettelemat työtehtävät, kuten kirjalliset työt, pedagogisten suunnitelmien tekemiset, siivoukset, pyykinpesut, perheen

ja yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävät yhteistyöt sekä perushoidolliset tehtävät rajaavat leikkiin käytettävissä olevaa aikaa.

Vastauksista ilmeni, että lasten leikkiessä leikkinsä ”loppuun”, motivaatio leikkiä kohtaan häviää. Lapsia sekä leikkiä voi kuitenkin tukea ja herättää leikin uudelleen henkiin. Vastaajat kertoivat, että lasten motivaatio leikkiä kohtaan voi hiipua myös silloin, kun leikkiin osallistunut aikuinen poistuu leikistä jonkin muun työasian vuoksi. Lastentarhanopettajat toivat vastauksissaan esiin, että he arvostavat lasten kanssa leikkeihin käyttämäänsä aikaa ja pyrkivät tekemään muut työasiat myöhemmin.

9.4 Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin

Lastentarhanopettaja vaikuttaa leikkiin pedagogisen osaamisen ja ammattitaitonsa kautta. Päiväkotivilinä Oy:n lastentarhanopettajat pitivät kautta linjan tärkeänä lasten leikkiin osallistumista ja lasten kanssa aitoa läsnäoloa. Vastaajat kokivat, että lähes kaiken voi päiväkodin arjessa toteuttaa leikinomaisesti, leikin kautta tai leikillisyyttä hyödyntäen. Yleensä haastavissa siirtymätilanteissa tai pukemistilanteissa leikinomainen lähestymistapa edesauttaa tilanteiden sujuvuutta. Vastaajat nostivat esille, että erilaisissa tilanteissa toimiminen vaatii kuitenkin aikuiselta leikin ja leikillisyyden harjoittelua, eli kykyä heittäytyä leikin maailmaan. He kokevat leikin ja leikillisyyden olevan yksi haastavimmista työtehtävistä, sillä se vaatii aikuiselta kaikkien aistien käyttämistä.

Lastentarhanopettajat kertoivat kyselevänsä paljon lasten ideoita ja ottavansa niitä huomioon. Vilinän päiväkodeissa pidetään huolta, että leikkikaverit ajoittain vaihtuvat. Vaihtuvat vertaiset leikeissä harjaannuttavat lasten vuorovaikutus- ja leikkitaitoja. Leikkiä havainnoimalla lastentarhanopettajat saavat tietää paljon yksittäisten lasten vahvuuksista ja kehittymiskohteiden tarpeista sekä koko lapsiryhmän ryhmädynamiikasta. Lisäksi läsnäolollaan leikissä aikuinen kuulee lasten ajatuksia.

Lastentarhanopettajat kuvasivat vastauksissaan, kuinka monin tavoin lapsen eri osa-alueiden kehitystä voidaan tukea leikin ja leikillisyyden kautta. Pelejä pelatessaan lapset harjoittelevat tietämättään monia eri taitoja, kuten pettymyksen sietokykyä. Lastentarhanopettajat kokevat vahvasti tehtäväkseen olla tukemassa lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. He kertoivat lisäävänsä leikkeihin erilaisia pedagogisia haasteita, kuten hienomotorisia sorminäppäryyttä vaativia elementtejä ja liikunnallisia toimintoja sekä kannustavansa liikunnallisesti varovaista lasta esimerkiksi kiipeämään korkeammalle.

9.5 Lasten kanssa leikkiminen

Lastentarhanopettajien leikillisuus ja lasten leikeissä mukana oleminen muodostavat lasten kanssa leikkimisen osa-alueen. Opinnäytetyön tutkimuksestamme tuli ilmi, että Vilinän taloissa lasten leikkeihin heittäydytään hyvin mukaan ja aikuisilla on leikeissä myös selkeitä rooleja. Vastanneet lastentarhanopettajat näkevät aikuisen roolin lasten leikeissä tärkeänä. Lisäksi he mainitsivat, että aikuisen läsnäolo auttaa lasta pysymään leikissä pidempään. Vastaajat kertoivat, kuinka lapset leikkivät erilaisia roolileikkejä, kuten agentteja, karhuja, lääkäreitä tai kummituksia. Aikuisen tehtävänä on ollut tukea leikkiä ja lasten välisiä suhteita sekä ehkäistä tai selvittää ristiriitoja.

Vilinän päiväkodeissa liikuntaan innostaa liikkalat, joissa lapset voivat pitkin päivää leikkiä lisäksi vapaita luovia leikkejä, joita ovat esimerkiksi eläinleikit, kotileikit ja roolileikit. Luovat leikit usein vaativat isomman tilan ja ovat luonteeltaan liikkuvampia kuin esimerkiksi rakenteluleikit. Vilinän taloissa lastentarhanopettajat loruttelevat, laulavat ja lukevat lasten kanssa, jotka tukevat lapsen kielellistä kehitystä. Lastentarhanopettajat mainitsivat lisäksi mallintavansa ja sanoittavansa paljon erilaisissa tilanteissa, jolloin vahvistetaan osaltaan lasten kielellistä kehitystä sekä tuetaan leikkeihin osallistumista. "Positiivisuus tärkeää (hyvän kautta) ja tilanteiden sanoittaminen auttavat lapsia pääsemään leikkeihin mukaan."

9.6 Leikkiympäristön merkityksellisyys

Opinnäytetyön laadullisista tutkimustuloksista nousi esiin leikkiympäristön pedagogiikan vaikutus päiväkodissa käytettyyn leikkiaikaan.

Lastentarhanopettajat kertoivat leikkivälineiden olevan lasten saatavilla.

Leikkivälineitä myös lisätään ja vaihdellaan. Vastanneet kertoivat

käyttävänsä Vilinän taloissa leikkitaulua. Leikkitaulua käytetään

varhaiskasvatuksessa jakamaan lapsia pienryhmiin eri leikkien pariin.

Leikkitaulusta lapset valitsevat mieluisan leikin, esimerkiksi autoleikin.

Vastanneet kokevat leikkitaulun sitouttavan lasta paremmin leikkiin, sillä

lapsi on tuolloin itse valinnut leikin. Pienryhmätoiminnan avulla pystytään

porrastamaan sisä- ja ulkotiloissa olevaa lapsimäärää. Tällöin myös

hälinän ja äänen taso pysyy paremmin hallinnassa. Pienryhmätoiminnan

käyttäminen edesauttaa lisäksi lasten pitkäkestoisten leikkien

mahdollistamista tuo toimintaan joustavuutta muun muassa ruokailu- ja

ulkoiluhetkiin.

Lastentarhanopettajat kertoivat luovansa leikkiympäristöön lämpimän

tunnelman sekä rakentavansa leikkiympäristöstä mahdollisimman

monipuolisen, innostavan ja rauhallisen. Rauhallisuus saavutetaan Vilinän

taloissa järjestämällä leikit sellaisiin tiloihin, joissa ei ole läpikulkua.

Aikuisen ohjatessa leikkiä siten, että lapset eivät vaihda leikkiä jatkuvasti,

rauhoittaa myös leikkitilannetta. Vastauksissa kerrottiin lisäksi aikuisen

havainnoinnin kautta valitsevan leikin, johon asettuu lasten kanssa

leikkimään. Tällöin leikin kasvattaminen lasten ideoiden pohjalta on

helpompaa. Vastaajat kertoivat mahdollistavansa ja monipuolistavansa

lasten leikkejä erilaisten materiaalien ja välineiden avulla: "Aikuinen tuo

siihen lisää elementtejä" ja "Tärkeää mahdollistaa välineiden käyttö."

Vastaajat kertoivat antavansa lasten käyttää esimerkiksi oikeaa vettä

kotileikissä.

Vilinän päiväkodeissa tilat on suunniteltu lasten leikkiä ja viihtyvyyttä

ajatellen. Leikkivälineitä ja leikkipaikkoja vaihdellaan mukavassa,

virikkeellisessä ja esteettisessä ympäristössä, joka motivoi lapsia

leikkimään. Päiväkodeissa on lastentarhanopettajien kertoman mukaan

kodinomainen tunnelma ja lastentarhanopettajat ovat täydentämässä leikkejä erilaisin pedagogisin toimin sekä välinein. Kyselyyn vastanneet kertovat panostavansa lapsilähtöisiin leikkeihin ja leikkitiloihin. "Ovia voidaan sisällä sulkea ja tehdä pieniä leikkinurkkauksia, jolloin saa rauhassa leikkiä. Kaikki on myös lähellä." Lastentarhanopettajat hyödyntävät lasten ideoita leikkiympäristön muokkaamisessa ja lisäksi he mainitsivat auttavansa lapsia ideoimisessa. Käytettävissä olevan leikkiympäristön vaikutus leikkiin ja leikkiaikaan sekä leikkiympäristön miellyttävyys luovat yhdessä leikkiympäristön merkityksellisyyden.

Leikkitilan siivoukseen lapset osallistuvat Vilinän taloissa: "Se, että leikit siivotaan leikin jälkeen, auttaa siihen, että leikkiin on kiva mennä seuraavan leikkimään." "Lelumonsterin" leikillinen käyttäminen siivoustilanteessa on oivallinen keino saada lapset järjestämään lelut paikoilleen. Pitkäkestoisen leikin mahdollistamiseksi tarvitaan lelujen paikalleen jättämistä, jolloin lapsen ei tarvitse kerätä tarvitsemiaan leluja aina uudestaan ja aloittaa leikkiä alusta. Vastaajat kuvaavat lasten nauttivan samojen leikkien toistamisesta, jolloin taas korostuu lelujen saatavilla olon tärkeys.

10 TULOSTEN TARKASTELU

10.1 Leikkiin käytetty aika päiväkodeissa

Opinnäytetyön tarkoituksena on haastaa Päiväkoti Vilinän lastentarhanopettajia miettimään leikkiin käyttämäänsä aikaa, rooliaan ja läsnäoloaan leikissä sekä leikin mahdollistamista ja leikkiajan merkitystä lapsille. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella lastentarhanopettajien näkemystä leikkiajasta ja leikin merkityksestä. Apuna käytettiin laadullisen tutkimusmenetelmien mukaisesti tehtyä kirjallista kyselyä. Kysely antoi meille sekä määrällistä että laadullista tietoa. Tutkimusongelma opinnäytetyössämme oli: kuinka paljon Päiväkoti Vilinä Oy:n lastentarhanopettajat käyttävät aikaa leikkiin ja mikä on leikin merkitys lapselle lastentarhanopettajien näkökulmasta? Seuraavissa kappaleissa tarkastelemme tutkimusongelman kannalta oleellisia asioita, jotka ovat nousseet esille aineistostamme.

Kirvesniemi kirjoittaa lapsen toimijuuden jakautuvan neljään alueeseen: lapset ovat varhaiskasvattajien työskentelyn kohteina, ympäristö ohjailee lasten toimintaa, lapset toimivat tasavertaisina muiden lasten ja aikuisten kanssa sekä lapset toimivat oma-aloitteisesti. Nämä neljä aluetta täydentävät ja sulautuvat toisiinsa. (Kirvesniemi 2017, 28.)

Opinnäytetyömme tulokset ovat samansuuntaisia Kirvesniemen näkemyksen kanssa. Suurimmiksi vaikuttajiksi leikkiaikaan ja leikkiajan pituuteen opinnäytetyömme tutkimuksessa nousivat lastentarhanopettajan ja ympäristön vaikutus.

Todellisuudessa vapaa leikki on aina opettajien uskomusten ja arvojen, leikin eri määritelmien mukaan, opetussuunnitelmien muutosten ja lasten laajempien käyttäytymistavoitteiden sekä oppimisympäristön järjestyksen kautta kontrolloitua. (Wood 2014, 5). Tutkimuksellisen opinnäytetyömme mukaan voimme sanoa, että vaikka toiminta päiväkodissa olisikin lapsilähtöistä, riittävä ja mahdollistettu leikkiaika on usein aikuisen määrittelemää. Lisäksi opetussuunnitelmat ja leikkiympäristö tuovat omat rajaavat vaikutuksensa.

Opinnäytetyön teoriaosio tukee empiiristä aineistoamme siinä, että leikkiaika, pitkäkestoinen ja keskeytyksetön leikki ovat tärkeitä lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle ja kehitykselle. Vastauksista nousi esiin lastentarhanopettajan rooli leikin rikastuttajana, mahdollistajana, leikkijänä erilaisissa rooleissa ja leikin eteenpäin viejänä. Hautaniemen ja Virtasen (2014) mukaan elinikäinen oppiminen tapahtuu leikin avulla, johon tarvitaan kasvattajaa mukaan. Pelkkä lasten keskinäinen vapaa leikki ei riitä elinikäiseen oppimiseen. Usein varhaiskasvatuksessa lasten leikkiminen on liian vähäistä ja aikuisten osallistuminen on riittämätöntä. Lapset tarvitsevat pitkäkestoista leikkiä, jossa on juoni ja aikuinen on läsnä leikkimässä vieden leikkiä eteenpäin. Kasvattajan osallistuminen leikkiin on pedagogisesti hyvin tärkeää ja ei ole perusteltua, ettei aikuinen olisi mukana vapaassa leikissä. (Hautaniemi & Virtanen 2014, 91 - 92, 94.)

Vastauksista ilmeni, että lapset kaipaavat haasteita leikkiin. Tuomalla leikkiin haasteita, lapsen taidot, ajattelu ja mielikuvitus saavat mahdollisuuden kehittyä. Haasteiden tuominen leikkiin antaa hyvät leikkitaidot omaavalle leikkijälle lisämotivaation kehittää leikkiä eteenpäin. Hakkarainen ja Brédikyté kirjoittavat, että kasvattajat voivat leikkiessään ja roolihahmoissaan luoda leikkiin sellaisia haasteita ja pulmia, joita selvittäessä jatkavat leikin tarinaa (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 51).

Opinnäytetyömme tutkimustulosten mukaan lastentarhanopettajat mahdollistavat pitkäkestoista leikkiä sallimalla leikin jatkuvuuden. Määrällisten tulosten perusteella päiväkodeissa on hyvin pitkäkestoisia leikkejä, mutta vastaajat näkevät kuitenkin, että niitä voisi mahdollistaa vielä nykyistä enemmän. He kertoivat lisäksi harjoittelevansa pitkäkestoista leikkiä tukemalla ja ohjaamalla leikeissä. "Aikuisen tehtävä on taata leikkiaikaa." Lapset nauttivat, kun saavat leikkiä pitkään ilman keskeytyksiä. Vastaajat tietävät, että leikin pituus on yksilöllistä ja lapsen yksilöllisyys vaikuttaa lapsen kykyyn keskittyä leikkiin. Paalasmaa (2016) tukee lastentarhanopettajien näkemystä, että kasvattajan tehtävä on varmistaa lapselle kiireetön leikkiaika (Paalasmaa 2016, 167).

Yksi vastannut lastentarhanopettaja totesi lasten vaipuvan leikkiessään helposti flow-tilaan, jolloin lapsi sitoutuu leikkiin pitkäksi aikaa. Tällöin aikuisen rooli leikin tukijana korostuu ja hänen tulee olla herkkä havainnoimaan tätä tilaa sekä välttää puuttumasta tarpeettomasti lapsen leikkiin välttääkseen leikin rikkoutumisen. Aikuisen rooli tukijana korostuu lisäksi lapsen motivaation ylläpitämisessä leikkiä kohtaan. "Aikuinen tuo leikkiin tarvittaessa apua, tukea ja ohjausta." Vastaajat korostivat arvostavansa lasten leikkeihin käyttämänsä aikaa ja pyrkivänsä tekemään muut työasiat myöhemmin. Tasapuolinen lasten tukeminen ei merkitse sitä, että kaikki lapset saavat yhtä paljon, vaan sitä, että lapset saavat tukea vaatimustensa mukaisesti (Koivunen & Lehtinen 2016, 33). Woodin (2014) mukaan monissa kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu päivittäisten rutiinien ja strukturoidun päiväkotiarjen keskeyttävän lasten leikit ja tämä nähdään usein negatiivisesti. Päivittäisillä rutineilla on tärkeä tarkoitus (Wood 2014, 11) luoda turvallisuuden tunnetta lapselle ja rytmittää päivää.

Valppu-Vireniuksen tutkimuksessa tuli ilmi, että muun muassa siivous- ja puhtaanapitotehtävät vievät paljon pedagogista suunnitteluaikaa lastentarhanopettajilta (Valppu-Virenius 2013, 51). Kyselymme vastauksista kuitenkin nousi esiin, että lasten kanssa leikkiminen ja arjessa kohtaaminen on iso osa työtä, ja että arkisetkin askareet voidaan tehdä leikkillisyyttä hyödyntäen. "Leikki on ISO osa lasten päivää ja mitä enemmän sille on aikaa, tapahtuu myös oppimista." Vastanneiden lastentarhanopettajien leikkiaikaa rajaavat heidän työaikansa, työvuoronsa ja työtehtävänsä. He kertoivat, että on myös työtehtäviä, jotka ovat pois lasten kanssa vietetystä ajasta. "Perus arkityöt, siivoukset, pyykinpesut ja ruokailut ovat muuta." Wood (2014) toteaa, että useat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet vapaan leikin mahdollistamisen olevan ongelmallista rakenteellisista näkökulmista, joita ovat poliittiset rajoitteet, tila, aika, aikuisten säännöt, vanhempien odotukset ja tärkeimmät opetussuunnitelmat (Wood 2014, 5).

Reunamo teki vuonna 2015 tutkimuksen, jonka julkaisemattomasta tutkimustuloksesta tuli ilmi lasten toimivan yleisen kehyksen sisällä 36

prosenttia päiväkotipäivänä, 8 - 16 välisenä aikana. Yleiseen kehykseen Reunamo luokittelee kuuluvaksi muun muassa ohjatun leikin, aikuisen ohjaamat pedagogiset toiminnot, vapaan leikin, ulkotoiminnot, perushoidot, ruokailut ja siirtymätilanteet. Tulkitsimme tämän 36 prosentin vastaavan lastentarhanopettajan lasten kanssa viettämää aikaa, joka pitää sisällään myös lasten leikkeihin osallistumisen. (Reunamo 2017.)

Valppu-Virenius (2013) tutki lastentarhanopettajien työajan jakautumista eri toimintoihin päiväkodissa. Muutimme Valppu-Vireniuksen saamat tulokset viikottaisesta minuuttimäärästä päiväkohtaisiksi ja laskimme siitä prosentillisen osuuden. Tulokseksi saimme 57 prosenttia lasten kanssa eri toimintoihin käytettyä aikaa päivässä, johon sisältyy myös lasten leikkeihin osallistuminen. (Valppu-Virenius 2013, 32.) Reunamon (2017) ja Valppu-Vireniuksen (2013) tutkimuksissa puhuttiin enimmäkseen lastentarhanopettajan työajan jakaantumisesta eri tehtäviin, joista poimimme sellaiset lasten kanssa käytetyt ajat, joissa leikki tai leikkillisuus on läsnä. Meidän kyselyymme vastanneet lastentarhanopettajat käyttivät leikkeihin aikaa päivässä 4 tuntia 22 minuuttia eli 52 prosenttia (ka) työpäivästä. Tuloksemme voidaan todeta olevan samansuuntainen Reunamon ja Valppu-Vireniuksen saamien tutkimustulosten kanssa, jääden näiden kahden tuloksen väliin.

Penttinen (2015) tutki lastentarhanopettajien työajan käyttöä. Tutkimukseen osallistui kaksi lastentarhanopettajaa, jotka käyttivät työajastaan lapsiryhmän parissa keskimäärin 63 prosenttia (ka). Muu aika koostui muista työtehtävistä. (Penttinen 2015, 30, 37.) Penttisen tutkimustuloksissa ei eroteltu erikseen leikkiin käytettyä aikaa, joten hänen tuloksensa ei ole täysin verrattavissa saamaamme tulokseen käytetystä leikkiajasta.

Laskimme vapaan leikin määrän tutkimuksellisen opinnäytetyömme määrällisistä tuloksista aamupäivälle 8 - 12 voidaksemme verrata sitä paremmin Reunamon ja Salomaan tekemään tutkimukseen vuonna 2010. Tulokseksi vapaan leikin määrästä aamupäivällä saimme 32 prosenttia eli keskimäärin 76 minuuttia. Ohjatun leikin osuuden tulokseksi aamupäivällä

saimme 16 prosenttia eli keskimäärin 38 minuuttia. Reunamon ja Salomaan (2014) tutkimuksessa vapaan leikin määrä päiväkodissa aamupäivällä oli 41% eli keskimäärin 98 minuuttia. Vastaavasti ohjatun leikin määrä aamupäivällä oli 25 prosenttia eli keskimäärin 59 minuuttia. (Reunamo & Salomaa 2014, 24 - 26.) Kyselymme laadullisista vastauksista on luettavissa, että leikkiaika painottuu aamupäivään, vaikkakaan se ei määrällisissä tuloksissa näyttäydy sillä tavoin. "Leikin aika meillä on useimmiten painottunut aamupäivään." Erottelimme ja laskimme vastauksista aamupäivän ja iltapäivän leikkiajan, katkaisten päiväkotipäivän kello 12:sta. Laskettuamme iltapäivän leikkiajan kello 12 - 16, erotus oli vain 2 minuuttia pidempi, joten suurta eroa leikkiaikojen jakaantumiseen ei ollut.

Tarkastellessamme vapaan ja ohjatun leikin määrää verraten niitä Reunamon ja Salomaan vuonna 2010 tekemään tutkimukseen, Päiväkoti Vilinän lastentarhanopettajien kertomien mukaiset tulokset ovat pienemmät. Tuloksissa tulee kuitenkin ottaa huomioon tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien määrä. Reunamon ja Salomaan (2014, 13) tutkimukseen vuonna 2010 osallistui 47 päiväkotia, meidän tutkimukseemme neljä päiväkotia. Huomiota tulee siis kiinnittää tutkimusten otantojen määriin. Lisäksi Reunamo toteutti tutkimuksen neljään päiväkotiin vuonna 2007, jolloin aamupäivän aikana lapset käyttivät aikaa ohjattuihin toimintahetkiin kahdeksan prosenttia eli alle 20 minuuttia (Virkki 2015, 47). Kymmenessä vuodessa muutosta parempaan on siis tapahtunut, joten tietouden kasvaessa käytetystä leikkiajasta ja sen merkityksellisyydestä, on leikkiajan lisääminen päiväkodin arjessa ollut mahdollista.

10.2 Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin ja leikkiaikaan

Kirjallisuudessa kasvattajalle on määritetty monia eri rooleja lasten leikeissä. Kasvattaja voi olla sivullinen, rinnakkainen leikkijä, leikkitoveri, apulainen, leikin ohjaaja, haastattelija, johtaja, leikkitalan järjestäjä ja leikin vetäjä. Kasvattajan liiallinen tai puutteellinen osallistuminen vaikuttavat

lapsen leikkiin. (Aras 2015, 1181.) Opinnäytetyömme tuloksista oli luettavissa samoja rooleja. Näitä rooleja kuvailtiin muun muassa seuraavalla tavalla: "Saatan olla leikissä vaikkapa äitikarhu tms. kun leikki alkaa. -- esim. ottaa mukaan hoivan elementtejä, kun äitikarhu hoitaa muiden kanssa sairastunutta pikkukarhua" ja "Lääkärileikki on ollut meillä mieluisa aina ja aikuinen potilaana on huippujuttu." Kun aikuinen on leikissä mukana, tarkoituksena on rikastuttaa leikkiä. Useat vastaajat kuvasivat rooliaan lasten leikeissä eniten leikin rikastuttajana ja leikkiin heittäytyjänä. Roolileikkien avulla lapsi pyrkii selvittämään ongelmia ja mitä enemmän hän tavoittelee roolin toteuttamista, sitä enemmän hän haluaa ratkaista roolien kautta tulleen ongelman (Niska 2015, 6) sekä käyttäytyä roolimallinsa tavoin. Ihmisten väliset suhteet lapsi käsittää roolileikkien kautta. (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 45).

Kasvattaja voi omalla esikuvallaan näyttää mallia lasten vastavuoroiseen kanssakäymiseen (Estola & Puroila 2013, 67; Helenius & Lummelahti 2013, 96). Varhaiskasvattajien tulisi määrätietoisesti vahvistaa lapsen mielikuvitusta, luovaa ajattelua, empatiakykyä, sosiaalisia taitoja ja suullista viestintää leikin avulla (Pitko 2011, 21). Leikkitilaisuuksien laatu parantaa todennäköisyyttä siihen, että lapset oppivat leikin kautta (Aras 2015, 1174). Lastentarhanopettajat mainitsivat elämäntaitojen harjaantumisen tukemisen tapahtuvan osittain leikin kautta. "Leikki on lapsen koko maailma / elämä. Sen kautta hän käsittelee kokemuksiaan, harjoittelee vuorovaikutustaitoja, motoriikkaa, kokee / harjoittelee hallitsemaan erilaisia tunteita", vastaaja toteaa. Lisäksi yksi vastaaja kirjoittaa, että "lapsen kanssa harjoitellaan esim. pelissä pettymyksiä yhdessä aikuisen kanssa." Woodin (2014) tutkimustuloksissa ilmeni monia tilanteita, joissa lapset valitsivat aikuisen ohjaamia leikkejä tai toimintoja, koska ne olivat ilmeisen hauskoja, osallistavia ja sitouttavia (Wood 2014, 11). Tutkimusten mukaan aikuisen vuorovaikutus on oleellista leikissä lapsen kanssa. Aikuisen tulisi tuoda leikkiin uusia ideoita mukailemalla leikkiä, jatkaa näkyvissä olevaa leikin tarinaa sekä sanoittaa ja eläytyä leikkiin koko olemuksellaan. (Munter 2013, 150.)

Opinnäytetyön laadullisten tulosten mukaan lastentarhanopettajien tulee harjoitella leikkiä ja leikillistä lähestymistapaa. Leikinomaista lähestymistapaa kuvaa muun muassa esiin noussut vastaus "Päiväkodissa koko pedagogiikka / ohjaus / toiminta voi tapahtua leikinomaisesti, siirtymiset esim. eläimen roolissa." "Pukeutumistilanteissa voi leikkiä; kurkistella mihin varpaat menivät, lorutella, ym." Vastaajat kertoivat leikillisyyden vaativan ammattitaitoa. Vastaajat toivat hyvin esiin leikin ja leikillisyyden käyttämisen haasteellisuuden. Ei ole yksinkertaista heittäytyä lasten leikkimaailmaan aikuisena. Järvinen & Mikkola (2015, 50) ja Ristimella & Åvist (2016, 53) kirjoittavat niin ikään aikuisten leikkitaitojen puutteellisuudesta ja vaikeuksista hypätä leikkiin mukaan. Lastentarhanopettajien tulisi hypätä ulos mukaavuusalueeltaan ja haastaa itseään leikin ennakoimattomaan, epämääräiseen ja rajattomaan maailmaan, samalla miettien omaa tarvettaan kontrolloida ja hallita toimintaa. Toisaalta saamistamme vastauksista ilmeni, että aikuisen läsnäolo leikissä ei ole aina ilmeistä, vaan ohjatun ja vapaan leikin raja on häilyvä, jolloin leikki nähdään lapsilähtöisenä. Tarvittaessa aikuinen auttaa ja alustaa leikkiä eteenpäin huomioiden lapsen tarpeet. Aikuinen on myös saavutettavissa samassa tilassa. Varsinkin pitkäkestoisen leikin mahdollistamisessa vastaajat näkivät aikuisen tuen merkittävänä. Varhaiskasvattajan mieltäessä lasten leikkivän omatoimisesti aikuiset helposti passivoituvat leikistä, vaikka lapset voisivat tarvita tukea leikkiin (Pitko 2011, 18; Turja 2016, 45), leikkiroolien organisointiin sekä apua miten päästä osallistumaan leikkiin (Neitola 2010, 226).

Laadullisista tuloksista tuli ilmi lastentarhanopettajien kyselevän paljon lasten ideoita ja ottavansa niitä huomioon toiminnassa. Lasten ideoiden huomioiminen tukee osallisuuden tunnetta, mutta myös vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Lapsi oppii, että hänen mielipiteillään sekä näkemyksillään on merkitystä ja hän pyrkii kommunikoimaan aikuisten sekä vertaisten kanssa entistä rikkaammin. Heinonen ym. (2016, 121) kirjoittavat, että vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa lapsi kartuttaa sanavarastoaan, mutta tämä vaatii aikaa aikuiselta. Varhaiskasvattajan tulee olla kiinnostunut lapsen kertomisista, kysymyksistä ja ihmettelyistä

sekä kannustaa lasta vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin myös muiden lasten kanssa.

10.3 Leikkiympäristön vaikutus leikkiin ja leikkiaikaan

Päiväkodin ympäristö houkuttelee lapsia leikkimään. Tärkeää olisi miettiä ympäristö niin, että se ei määrää etukäteen leikin muotoa vaan innostaa lapsia käyttämään omaa ajatustaan leikin kehittämiseen. Lapsen ympäristö voi olla kasvua ja kehitystä lujittava tai jarruttava elementti. Päivähoidon tulisikin tarjota lapselle ympäristö, joka tukee hänen kehitystään, mutta ei ole liian ohjeellinen. (Niska 2015, 2 - 3.) Tulosten tarkastelun perusteella voimme todeta, että Vilinän taloissa toimitaan tilojen suunnittelun ja muokkaamisen suhteen sekä aikuis- että lapsilähtöisesti, ei mustavalkoisesti vain toisen näkökannasta. Tällöin opettajilla on mahdollisuus tuoda tiloihin pedagogista näkemystään ja lapset rikastavat ympäristön tunnelmaa sekä käytettävissä olevia välineitä mielikuviansa avulla. Pääsääntöisesti aikuiset luovat leikkiympäristön, mutta he kuuntelevat lasten esiin tuomia ideoita erilaisista leikki-ideoista, joita monipuoliset tilat mahdollistavat. "Luon lapsille mieluisan leikkiympäristön ja kuuntelen lapsia, josko heillä olisi leikki-ideoita, joita on sitten hyvä lähteä kasvattamaan." Esimerkiksi liikkalat mahdollistavat lasten mielikuvituksen käytön isoihin leikkeihin.

Kyselymme määrällisen aineiston mukaan Vilinän päiväkodeissa lapsia osallistetaan leikkien ja leikkitilojen suunnitteluun, mutta osittain toiminta on näillä osa-alueilla vielä aikuislähtöistä. Terho (2017) kirjoittaa, että jos tilat ovat täysin aikuislähtöisiä, voi ympäristöllä olla leikkiä rajaava vaikutus. Innostava, monipuolinen ja lasta liikkumaan motivoiva leikkiympäristö antaa lapselle mahdollisuuden käyttää koko kehoaan leikissä. Tällöin myös leikin kautta oppimisen mahdollisuudet ovat kokonaisvaltaisia. (Terho 2017, 15 - 17.) Leikkitiloja tulisi tietoisesti luoda ja suunnitella sekä vaalia ja uusia lasten kehityksen mukaisesti (Koivunen & Lehtinen 2016, 163). Lasten ottaminen mukaan leikkiympäristön tai leikkitilojen suunnitteluun mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen

mielikuvituksen ja luovuuden käytön (Sääkslahti 2015, 101; Terho 2017, 15 - 17; Vehkalahti & Urho 2013, 63).

Havaitsimme kyselylomakkeiden toimittamisen yhteydessä kaikissa neljässä päiväkodissa vallinneen samanhenkisen tunnelman. Vilinän taloissa on selkeästi panostettu estetiikkaan ja yhtenevään ilmeeseen, varsinkin sisätiloissa. Ympäristö on leikillinen, turvallinen ja monipuolinen. Lisäksi erilaisia tiloja on hyvin jaoteltu, jolloin leikeille mahdollistetaan rauhalliset nurkkaukset. Parikka-Nihti ja Suomela (2014) kirjoittavat, että leikkiessään lapsi harjoittelee vertaisryhmässä suullista viestintää, sosiaalisia ja motorisia taitoja. Tämän takia leikkiympäristöön on tärkeää kiinnittää huomioita. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 94.) On huomattu, että leikkitilat suunnitellaan yleensä sellaisiksi, että ne tukevat lapsen leikkiä, mutta eivät mahdollista lapsen ja aikuisen yhteistä leikkiä (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 129). Dennis ja Stockall (2015, 125) esittävät vastaavasti, että opettajien suunnitellessa oppimisympäristöjä edistää se lapsen sitoutumista, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Kyselyyn vastanneet kertoivat leikin miellyttävän ulkoisen olemuksen olevan iso motivaattori lapselle osallistua leikkiin. "Leikkivälineiden ja leikkipaikkojen vaihtelevuus" nousi esiin leikkiympäristön monipuolisuuteen vaikuttavana tekijänä. "Tärkeää mahdollistaa välineiden käyttö", painotti yksi vastaajista. Lahden varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 20, 35) todetaan, että välineiden tulisi olla helposti lasten saatavilla. Leikkivälineiden tulee ylipäätään olla monipuolisia, turvallisia sekä lasten ikä- ja kehitystasoon sopivia.

"Leikissä ei myöskään tarvitse olla liikaa tavaroita" kirjoitti yksi kyselyyn vastanneista. Lastentarhanopettajat ovat samoilla linjoilla useiden kirjoittajien kanssa lelujen liiallisesta määrästä. Toisinaan lapset tahtovat kahmia leikkeihin paljon leluja ikäänkuin varmistuakseen, että eivät jää vaille leluista. Jos leluja on liikaa, lapset eivät pysty keskittymään yhteen leikkiin. Vehkalahti ja Urho (2013) toteavat joskus olevan niin, että leikkivälineitä on paljon ja tämä aiheuttaa leikkijöissä suorituspaineita. Pääasia ei olekaan enää lelu tai leikki, vaan se, että kaikki leikkivälineet

saadaan käyttöön. (Vehkalahti & Urho 2013, 56.) Uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsia tulisi tukea käyttämään omaa luovuuttaan esimerkiksi luonnosta löytyvien materiaalien hyödyntämiseen leikeissä (Opetushallitus 2016, 32). Reunamo ja Pölkki (2014) tuovat toisen näkökulman sanomalla, että ilman leluja ja välineitä lapset saattavat kuljeskella päämäärättömästi ympäriinsä (Reunamo & Pölkki 2014, 122). Leikkiin tarttumattomuus voi johtua myös liian laajasta ja esteettömästä leikkiympäristöstä, kuten isosta piha-alueesta.

Leikkien ja lelujen siivoaminen tuo päiväkodin ympäristöä lapsille tutuksi ja opettaa samalla lapsia arvostamaan käytettävissä olevia tavaroita. Leikkien siivoamiskäytäntö päiväkodissa tukee lasten leikkien siivoamista myös kotona. Lapset tottuvat siivoamaan jälkensä ja huolehtimaan tavaroistaan, kun siihen on saatu toimintamalli varhaisessa vaiheessa jo lapsuudessa. Rutanen (2013) toteaa, että lasten ymmärrys kasvaa päiväkodissa vietettynä aikana, kun lapsi huomaa, että erilaisilla esineillä ja tavaroilla on tietyt paikat sekä niillä on yhteys päivärytmiin. Päivän kulun aikana lapset osaavat etsiä oikeita esineitä oikeista paikoista. (Rutanen 2013, 98 - 99.) Lapselle kehittyy järjestyksen tajunta, kun häntä ohjataan hienovaraisesti siivoamaan esineet paikoilleen (Helenius & Korhonen 2016, 76).

11 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

11.1 Johtopäätökset

Leikkiympäristön ja lastentarhanopettajien vaikutus käytettävään leikkiaikaan on kiistaton. Leikkiaikaan, varsinkin sen pitkäkestoisuuteen ja keskeytyksettömyyteen tulee kiinnittää huomiota. Huomiota tulee kiinnittää myös leikkiympäristöön sekä sen rajaaviin että mahdollistaviin vaikutuksiin. Päivässä käytettyä leikin määrää lisää leikin ja leikillisyyden käyttäminen lähes kaikessa toiminnassa.

Varhaiskasvatusta kehitetään jatkuvasti enemmän lapsen ja perheen näkökulmasta. Jotta kehitys- ja muutostoimet olisivat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta tarkoituksenmukaisimmat, tulee lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät osa-alueet ottaa huomioon. Leikki ja leikkiin käytettävissä oleva aika vaikuttaa suoraan lapsen oppimisvalmiuksiin.

Lapsi oppii leikin kautta muun muassa erilaisia toimintamalleja, joten kasvaakseen ja kehittyäkseen parhaalla mahdollisella tavalla yhteiskunnan jäseneksi, lapsuudelle ja leikeille tulee antaa sen vaatima aika. Useassa vastauksessa kirjoitettiin, että leikit saavat jäädä kesken, eikä kaikkia tarvitse heti siivota pois. Esimerkiksi tämän kaltaiset toimet osoittavat Vilinän talojen lastentarhanopettajien arvostavan lasten leikkejä ja ymmärtävän leikin hajoamiseen liittyviä tekijöitä. Leikki on suuri osa pienen lapsen elämää ja siihen tulee panostaa. Lastentarhanopettajien leikkiin käyttämää aikaa voi olla mahdoton tarkkaan määritellä, sillä työpäivät ja päivän työtehtävät poikkeavat toisistaan niin paljon. Päivien sujumiseen ja ajankäyttöön vaikuttavat lisäksi jokaisen lapsen yksilöllinen motivoituminen toimintaan, vireystila sekä lapsen arkielämän tapahtumat.

Koemme onnistuneemme motivoimaan lastentarhanopettajat vastaamaan hyvin panostamalla kyselyn kysymyksiin ja niiden asetteluun. Uskomme aiheen mielenkiintoisuuden vaikuttaneen 100 prosentin vastaustulokseemme. Saimme vastauksen tutkimusongelmaan, eli kuinka paljon lastentarhanopettajat käyttävät aikaa lasten leikkeihin ja mikä

merkitys leikillä on lapselle lastentarhanopettajien näkökulmasta. Lastentarhanopettajat käyttivät 4 tuntia 22 minuuttia eli 52 prosenttia (ka) tavanomaisesta työpäivästään leikkiin. Tulos on näkemyksemme mukaan erittäin hyvä.

Lastentarhanopettajien oman ammattietiikan kannalta omaa toimintatapaa tulisi tarkastella kriittisesti ja omaa ammatillisuuttaan kehittää jatkuvasti, jolloin tuetaan laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Aiheellista on tuoda esiin toimivan työilmapiirin ja hyvän tiimityöskentelyn sekä johtajuuden vaikutus käytettävissä olevaan leikkiaikaan. Työssä jaksamisesta kirjoitti vain yksi vastaajista. Jos lapsen leikkiä ei arvosta tai ymmärrä, voi olla henkisesti raskasta sallia esimerkiksi leikin jatkumo. Ymmärtämisen puutteesta johtuen kasvattaja saattaa tarkoituksettomasti rajata lapsen leikkiä. Kasvaakseen ja kehittyäkseen esimerkiksi leikkitaidoissa, tulee aikuisen osata ottaa vastaan palautetta ja uskallettava kyseenalaistaa omia toimintatapojaan ja -mallejaan. Työtavoista ja tottumuksista on hyvä ajoittain keskustella. Tiimin tulee osata toimia yhteen siten, että jokaisella persoonalla on tilaa ja jokaisen tapaa toimia kunnioitetaan. Toimiva ja ilmapiiriltään hyvä tiimi vaikuttaa suoraan myös lapsiin. (Ahonen 2017, 62 - 63; Järvinen & Mikkola 2015, 59 - 62.) Tiimiläisiltä edellytetään reflektoivaa ja dialogista vuorovaikutusta keskenään, jotta toimintaa voidaan arvioida ja edelleen kehittää motivoituneesti (Opas 2013, 144). Jotta lasten kasvatus- ja opetustoiminta olisi mahdollisimman johdonmukaista ja yhtenevää, tulee ryhmän aikuisten lapsituntemus ja näkemys esimerkiksi lapsen leikkitaidoista olla samansuuntainen (Neitola 2013, 107). Leikkivä aikuinen on työhyvinvoinnin peilikuva (Komi 2014a, 13).

Kyselyssä kysyimme missä tilanteissa leikkiä tai leikillisyyttä on haastavaa käyttää tai mahdollistaa. Yllätyimme, sillä siirtymätilanteet eivät nousseet vastauksista esille missään muodossa. Leikillisyyden käyttäminen voi olla siirtymätilanteissa haastavaa, jos aikuinen itse ei ole leikkiin motivoitunut sillä hetkellä. Ainoastaan yhdessä vastauslomakkeessa varpaita etsittiin housunlahkeista, mutta tätä siirtymätilannetta ei nostettu esiin haasteellisena tilanteena vaan lapsen ja aikuisen välisenä leikillisenä

hetkenä. Helenius ja Lummelahti (2013) kirjoittavat, että siirtymätilanteissa lastentarhanopettajan ennakoiva työote vähentää tilanteiden rauhattomuutta ja auttaa lasta oppimaan päivän aikataulutusta. Samoin siirtymätilanteiden hyvä organisointi pidentää lasten omaa leikkiaikaa. (Helenius & Lummelahti 2013, 82, 225.) Varhaiskasvattajien käyttäessä leikkiä apunaan arjen toiminnot onnistuvat helpommin ja tilanteista tulee lapsille miellyttävämpiä (Pitko 2011, 12). Päättelimme, että Vilinän päiväkodeissa lastentarhanopettajat ennakoivat siirtymätilanteet hyvin ja tilanteissa käytetään leikinomaista lähestymistapaa, jonka vuoksi tilanteita ei koeta haastaviksi.

Opinnäytetyötä tehdessämme pohdimme joidenkin lasten puutteellisia leikkitaitoja ja syitä tähän. Leikkitaitojen kehittyminen muun kehityskaaren ohella vaatii oman aikansa. Jos aikaa ei ole tarpeeksi, taidot voivat jäädä puutteellisiksi. Leikin, leikillisyyden ja leikkiajan merkityksen ymmärtäminen päiväkotiympäristön lisäksi lapsen kotiloissa takaa leikin jatkumon ja tätä kautta vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Lasten tulisi antaa olla lapsia ja leikkiä mahdollisimman pitkään sekä sallia leikeille aikaa.

11.2 Eettisyys ja luotettavuus

Koko opinnäytetyöprosessimme tutkimuksen aikana noudatimme sosiaali- ja terveysalan eettisiä perusteita (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta 2011). Suunnitelmaseminaarin jälkeen haimme Päiväkoti Vilinä Oy:ltä tutkimusluvan. Saimme tutkimusluvan 19.7.2017 (LIITE 6).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan työn totuudenmukaisuuden, siirrettävyyden, riippuvuuden, vahvistettavuuden ja muiden tulosten hyödyntämisellä tutkimustuloksissa eli kriteerivaliditeetin avulla (Kananen 2015, 352 - 355). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijoiden omat käsitykset, arvot ja näkemykset vaikuttavat jonkin verran koko tutkimuksen tekemiseen. Laadullinen tutkimus ja sen tulokset ovat aina tutkijan itsensä näköisiä, sillä tutkijan tulkinnat, valinnat, ennakkokäsitykset sekä teoriapohja vaikuttavat tutkimukset etenemiseen (Vilkkä 2015, 196 -

197.) Opinnäytetyön teimme käytännössä kokonaan yhdessä. Yhdessä kirjoittaminen ja tekstin jäsentely sekä reflektointi mahdollistivat työn yhtenäisen kokonaisuuden. Käytimme työssämme laajaa ja monipuolista lähdeaineistoa, jotta teoriaosuus olisi mahdollisimman kattava. Hyvä teoriapohja, intensiivinen tiedon ja aiempien tutkimusten etsiminen auttoivat kyselylomakkeen kysymysten asettelussa sekä tutkimusongelman muotoutumisessa. Tarkastelimme jatkuvasti, ettemme analysointivaiheessa vahingossakaan muuttaneet kyselyyn vastanneen lastentarhanopettajan kirjoittaman tekstin merkitystä, joka lisää luotettavuutta.

Vastausten salassapitämiseksi kirjalliset kyselylomakkeet pyydettiin palauttamaan suljetussa kirjekuoressa. Anonyymiteetin suojaamiseksi emme tuloksissa eritelleet vastauksia päiväkotien mukaan ja puhuimme tulosten tarkastelussa lastentarhanopettajista, vaikka joukossa oli yksi erityislastentarhanopettaja. Tutkimukselliseen opinnäytetyöhön osallistuneiden lastentarhanopettajien vapaaehtoisuus, kysymyksiin vastaamatta jättämisen oikeus sekä anonyymiteettiys noudattavat eettisen neuvottelukunnan laatimia eettisiä perusteita. Kyselyn mukana lähetetty saatekirje, jossa kerrottiin muun muassa tutkimuksen tavoite ja tarkoitus. Kyselyn tulosten ja muun opinnäytetyömme aineiston asianmukaisen ja huolellisen säilyttämisen avulla osoitamme arvostavamme ja kunnioittavamme kyselyyn osallistuneiden mielipiteitä, näkemyksiä ja annettua aikaa. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 414 - 415, 425.) Tulosten säilyttämisellä voidaan tarvittaessa todentaa niiden aitous (Kananen 2014, 153).

Testasimme kyselylomakkeet ennen jakoa, koska halusimme olla varmoja, että tutkittavat ymmärtävät kysymykset siten kuin ne on tarkoitettukin. Jos tutkittavat ymmärtävät kysymykset toisin kuin on tarkoitettu, tekee se tutkimuksesta helposti vähemmän luotettavan. Opinnäytetyön teoriaosuus ja kyselylomakkeen kysymykset tukevat lisäksi toisiaan. (Vilkkä 2015, 193 - 194.) Kyselyiden henkilökohtainen toimittaminen, valmiiden vastausten hakeminen sekä suljetut kirjekuoret lisäävät tutkimusmateriaalin käsittelyn luotettavuutta.

Lähdeviitteiden tekeminen tieteellisen kirjoittamisen perusteiden mukaisesti sekä lähdeluettelon ajan tasalla pitäminen luovat osaltaan työn luotettavuutta. Lisäksi luetutimme opinnäytetyömme neljällä eri ihmisellä, joka on osa luotettavuutta ja työn riippuvuutta (Kananen 2015, 353).

11.3 Jatkokehittämisideat

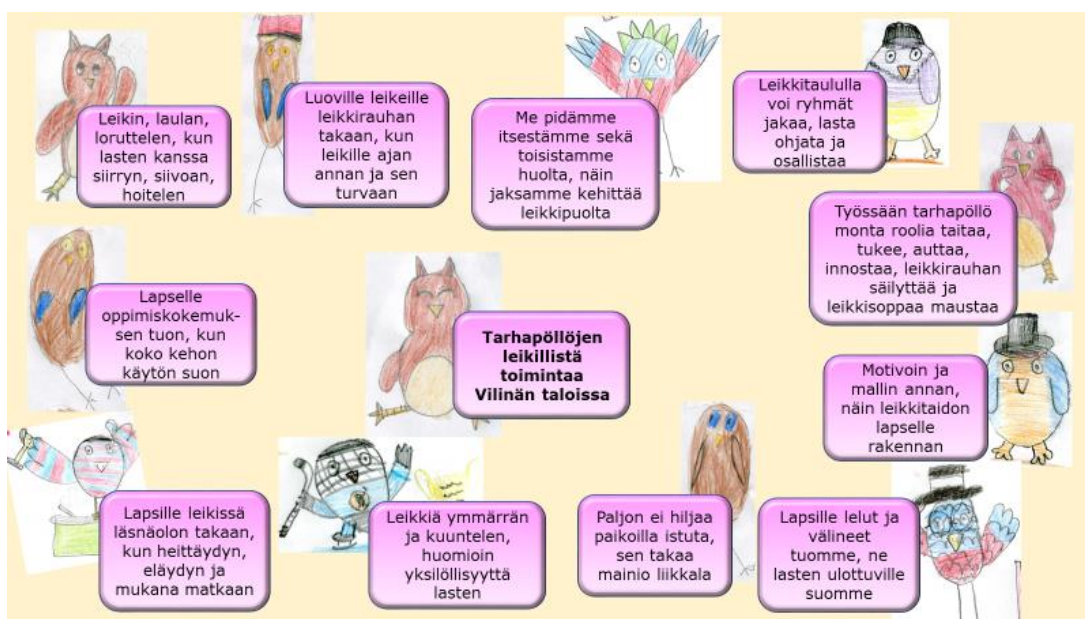
Kuten kaikille opinnäytetöille on ominaista, ei tähänkään työhön mahdutettu kaikkea leikkiin, leikkiaikaan, lapsen kehitykseen tai lastentarhanopettajan työkuvaan liittyviä asioita. Työn aiheen rajaaminen muotoutui omien käsityksiemme mukaisesti siitä, mitkä asiat ovat oleellisia tutkimusongelman kannalta tässä työssä. Vertasimme löytämiämme tutkimuksia ja teorioita keskenään, jotta pystyimme muodostamaan käsityksen lähteiden laadukkuudesta ja paikkaansa pitävyydestä. (Vilka 2015, 153 - 154.) Aiheen rajaamisen myötä syntyi uusia aiheita, joita olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin.

Päiväkodissa lastentarhanopettajien leikkiin käyttämää aikaa tulisi tutkia tarkemmin ja isommalla otannalla. Tällöin saataisiin todellinen kuva siitä, mitä päiväkodeissa tapahtuu päivien aikana ja kuinka paljon leikkiä todellisuudessa on. Näin myös varhaiskasvatussuunnitelman noudattamista pystyttäisiin tarkastelemaan.

Olisi mielenkiintoista tietää, miten lapset kokevat leikin ja leikkiajan päiväkodin arjessa. Kokevatko lapset saavansa leikkiä tarpeeksi hoitopäivän aikana ja vastaako lapsen kokemus leikkiin käytetystä ajasta lastentarhanopettajien näkemysten kanssa? Lisäksi olisi mielenkiintoista tietää, miten lapset määrittelevät leikin ja mitä he määrittelevät leikeiksi. Tämä vaatisi tutkimuksen toteuttamisen lapsilähtöisesti. Karimäki (2012, 144) kirjoittaa, että lasten omaa näkemystä ja kokemusta leikistä ja leikkimaailmasta sekä leikkiin varatun ajan riittävydestä osaavat kertoa vain he itse. Tulee kuitenkin muistaa, että mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sen suurempi riski on tehdä virheellisiä tulkintoja sanottujen ja kerrottujen asioiden pohjalta.

Jotta olisimme saaneet tietoa mikä on hyvä leikki, olisimme havainnoinneet ja ehkä lisäksi haastatelleet lapsia. Syvällä leikissä oleva lapsi on ainoa oikea ihminen määrittelemään leikin laadun, sillä ulkopuoliselle lapsen leikki voi näyttää merkityksettömältä. Vain lapsi itse tietää mitä asioita, tunteita tai kokemuksia lapsi käy leikissään läpi. Emme tiedä miten leikissä mukana olevat kokevat leikin merkityksellisyyden ja laadukkuuden, sillä se riippuu täysin yksilöllisestä kokemuksesta. Samassa leikissä osalliset voivat kokea leikin eri tavoin - toinen hyväksi ja toinen huonoksi tai tylsäksi leikiksi.

Teimme aineistomme pohjalta Vilinämäiseen leikilliseen tyyliin tarhapöällöille, eli varhaiskasvattajille leikillisen toiminnan ohjeet (kuva 1), joiden tarkoituksena on motivoida henkilökuntaa kiinnittämään huomiota leikkiin ja leikillisyyteen. Ohjeet auttavat varhaiskasvattajia pohtimaan lisäksi omaa läsnäoloaan leikissä sekä rooliaan leikin mahdollistajana.

KUVA 1. Leikillisen toiminnan ohjeet

LÄHTEET

Aerila, J.-A. & Sarmavuori, K. 2010. Kuvakirjat ja sadut porttina kirjallisuuden maailmaan ja osana varhaiskasvatusta. Teoksessa Korhonen, R., Rönkkö, M.-L. & Aerila, J. (toim.) Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku: Uniprint, 31 – 44

Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto [viitattu 25.5.2017]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf>

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Alijoki, A., Suhonen, E., Nislin, M., Kontu, E. & Sajaniemi, N. 2013. Pedagogiset toiminnot erityisryhmissä ja oppimisympäristön laatu. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research. Vol.2, 1/2013, 24 - 47 [viitattu 14.6.2017]. Saatavissa: <http://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2013/08/Alijoki-Suhonen-Nislin-Kontu-Sajaniemi-issue2-2.pdf>

Aras, S. 2015. Free play in early childhood education: a phenomenological study. Early Child Development and care. 186:7, 1173-1184. [viitattu 5.7.2017]. Saatavissa: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2015.1083558?scroll=top&needAccess=true>

Bjørgen, K. & Svendsen, B. 2015. Kindergarten practitioners' experience of promoting children's involvement in and enjoyment of physically active play: Does the contagion of physical energy affect physically active play? Contemporary Issues in Early Childhood. Vol. 16(3), 257 - 271. [viitattu 11.7.2017]. Saatavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1463949115600025>

Bäckman, T. 2017. Lastenohjaaja. Päiväkoti Vilinä Oy. Haastattelu 19.5.2017.

Dennis, L. & Stockall, N. 2015. Using play to build the social competence of young children with language delays: Practical guidelines for teachers. *Early childhood educ j.* 43: 1-7 [viitattu 21.7.2017]. Saatavissa: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10643-014-0638-5>

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14.uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Estola, E. & Puroila, A-M. 2013. Kertomuksina rakentuva päiväkotilapsuus. Teoksessa Lipponen, L. & Karila, K. (toim.). *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Tallinna: Vastapaino, 53 - 68.

Gjerstad, E. 2015. Kuka on kukkulan kuningas? Lasten ja aikuisten valtasuhteet kasvun tukena. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hakkarainen, P. & Brédikyté, M. 2013. Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet. Majavesi: Kogni Oy.

Harju, V. & Multisilta, J. 2014. Leikkien mutta tosissaan. Leikillä iloa oppimisympäristöön. Teoksessa Krokfors, L., Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.). *Oppiminen pelissä. Pelit, pelillisyyt ja leikillisyyt opetuksessa*. Vantaa: Vastapaino, 153 - 167.

Hautaniemi, K. & Virtanen, M. 2014. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalinen osallisuus. Päiväkodin vapaan leikin tarkastelu. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto [viitattu 7.6.2017]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43323/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201405061626.pdf?sequence=1>

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Juva: PS-kustannus.

Heinonen, H. & Kuikka, M. 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 197 - 227.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2016. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 68 - 77.

Helenius, A. & Lummelahti L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Janatuinen, P. 2015. Lapsen omaehtoinen leikki - Lastentarhanopettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien arvioimana. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto [viitattu 19.6.2017]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46188/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201506032178.pdf?sequence=1>

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Tallinna: Gaudeamus.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kangas, M. 2014. Leikillisyyttä peliin. Näkökulmia leikillisyyteen ja leikilliseen oppimiseen. Teoksessa Krokfors, L., Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.). Oppiminen pelissä. Pelit, pelillisyyys ja leikillisyyys opetuksessa. Vantaa: Vastapaino, 73 - 92.

Karimäki, R. 2012. Leikitäänkö yhdessä? Tyttöjen ja poikien yhteinen ja erillinen leikkimaailma. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.). Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Toinen, korjattu painos. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura ry, 141 - 166.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kirvesniemi, T. 2017. Tietoa ja tiedon luominen päiväkodin henkilöstön kokemana. Väitöskirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto [viitattu 8.7.2017]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2392-9/urn_isbn_978-952-61-2392-9.pdf

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Komi, T. 2014a. Leikki mahdollistaa oppimisen. Lastentarha 3/2014, 12 - 13.

Komi, T. 2014b. Oppimisympäristö lähtee ihmisistä. Lastentarha 3/2014, 9 - 11.

Komi, T. 2014c. Se käy leikiten. Lastentarha 3/2014, 14 - 17.

Komi, T. 2016. Estä kiusaaminen ennalta. Lastentarha 4/2016, 16 - 18.

Kronqvist, E-L. 2016. Miten lapsi kehittyy ja oppii? Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 11 - 30.

Kronqvist, E-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro Oy.

Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.

Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Lahti [viitattu 21.9.2017]. Saatavissa:

<https://www.lahti.fi/PalvelutSite/VarhaiskasvatusSite/Documents/Lahden%20varhaiskasvatussuunnitelma2017.pdf>

Lehtinen, E., Turja, L. & Laakso, M-L. 2011. Leikin mahdollisuudet ja haasteet lapsilla, joilla on itsesäätelyn vaikeuksia. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Bookwell Oy, 236 - 261.

Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M-K. 2016. Kasvatuspsykologia. 3., uudistettu painos. Juva: PS-kustannus.

Leinonen, M., Otonkorpi-Lehtoranta, K. & Heiskanen, T. 2017. Kyselyhaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tallinna: Vastapaino, 87 - 110.

Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Hilppö, J. 2013. Haluan, voin ja osaan. Lapsen toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Lipponen, L. & Karila, K. (toim.). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tallinna: Vastapaino, 159 - 175.

Marjanen, P., Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus, 47 - 73.

Marttila, H. & Pesonen, I. 2012. Lasten keskinäisen sosialisointin ilmeneminen leikissä. Pro gradu -tutkielma. Hämeenlinna: Tampereen Yliopisto [viitattu 6.6.2017]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83794/gradu06082.pdf?sequence=1>

Matilainen, K-L. 2014. Mikä lelupäivä? Lelupäiväkäytännöt päiväkodissa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto [viitattu 14.6.2017]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44193/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201409042723.pdf?sequence=1>

Mattila, M. 2004. Tilastollinen päättely. KvanttiMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto [viitattu 29.9.2017]. Saatavissa:

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/paattely/paattely.html>

Munter, H. 2013. Alle 3-vuotiaiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Teoksessa Lipponen, L. & Karila, K. (toim.). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tallinna: Vastapaino, 113 - 158.

Neitola, M. 2010. Kiusaaminen päiväkodissa - ilmeneminen ja interventio. Teoksessa Korhonen, R., Rönkkö, M-L. & Aerila, J. (toim.) Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku: Uniprint, 217 – 229.

Neitola, M. 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisöissä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus, 99 - 140.

Niska, I. 2015. Erityistä tukea tarvitsevien lasten leikki ja kommunikaatio päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto [viitattu 14.6.2017]. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156135/inka_niska.pdf?sequence=2

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus, 141 - 164.

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy [viitattu 7.6.2017].

Saatavissa:

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf _

Paalasmaa, J. 2016. Maailman parhaat kasvatustavat. Helsinki: Into Kustannus.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä.

Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Penttinen, L. 2015. Lastentarhanopettajan ajankäyttö työpäivän aikana pysyvässä pienryhmässä. Kasvatustieteen kandidaatin tutkielma.

Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto [viitattu 11.7.2017]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46768/URN:NBN:fi:juu-201509062815.pdf?sequence=1>

Pitko, T-L. 2011. Taapero leikin talossa. 1-3-vuotiaan lapsen mahdollisuus leikkiin päiväkotiarjessa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto [viitattu 14.6.2017]. Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33729/taaperol.pdf?sequence=1>

Puroila, A-M., Hohti, R. & Karlsson, L. 2016. Hassuja juttuja - lasten huumoria päiväkot- ja kouluympäristössä. Teoksessa Karlsson, L.,

Puroila, A-M. & Estola, E. (toim.) Välkkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista. Latvia: Livonia Print, 71 - 87.

Päiväkoti Vilinä Oy 2017a. Vilinän talot [viitattu 18.5.2017]. Saatavissa:

<http://vilina.fi/> _

Päiväkoti Vilinä Oy 2017b. Toiminta-ajatus [28.7.2017]. Saatavissa:

<http://vilina.fi/toiminnan-ajatus/> _

Pääjoki, T. 2016. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E. &

Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 111 - 123.

Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2016. Liikkuva lapsi. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 138 - 152.

Rainio, A. 2010. Lionhearts of the playworld. An ethnographic case study of the development of agency in play pedagogy. Helsinki: University of Helsinki [viitattu 14.7.2017]. Saatavissa:
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19883/Lionhear.pdf?sequence=2>

Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. 2017. Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tallinna: Vastapaino, 413 - 426.

Rantala, K. 2014. Narratiivisuus musiikkikasvatuksessa. Tapaustutkimus musiikkileikkikoulupedagogiikasta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopisto [viitattu 5.7.2017]. Saatavissa:
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95022/978-951-44-9395-9.pdf?sequence=1>

Reunamo, J. & Hausalo, H. 2014. Lasten fyysinen aktiivisuus päivähoitossa. Teoksessa Reunamo, J. (toim.). Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus, 144 - 161.

Reunamo, J. & Käyhkö, M. 2014. Leikin tukeminen. Teoksessa Reunamo, J. (toim.). Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus, 66 - 92.

Reunamo, J., Lee, H-C., Wang, L-C., Ruokonen, I., Nikkola, T. & Malmstrom, S. 2014. Children's creativity in day care. Early Child Development and Care, Vol. 184:4, 617 – 632 [viitattu 5.8.2017]. Saatavissa:
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2013.806495?scroll=top&needAccess=true>

- Reunamo, J. & Nurmi, H. 2014. Lasten valintojen merkitys. Teoksessa Reunamo, J. (toim.). Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus, 183 - 212.
- Reunamo, J. & Pölkki, T. 2014. Lasten vapaa ja ohjattu ulkotoiminta. Teoksessa Reunamo, J. (toim.). Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus, 120 - 143.
- Reunamo, J. & Salomaa, P. 2014. Kielellisen kehityksen tukeminen. Teoksessa Reunamo, J. (toim.). Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus, 23 - 47.
- Reunamo, J. 2017. Lasten toiminnan jakautuminen klo 8-16. Julkaisematon tutkimustulos. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteiden osasto.
- Ristimella, M. & Åvist, L. 2016. Aikuisen leikkiin osallistumisen merkitys lapselle. Pro gradu- tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto [viitattu 19.7.2017]. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201605131751.pdf>
- Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopisto [viitattu 15.6.2017]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96477/978-951-44-9691-2.pdf?sequence=1>
- Rutanen, N. 2013. Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa Lipponen, L. & Karila, K. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tallinna: Vastapaino, 95 - 112.
- Räsänen, M. 2016. Aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus vapaissa leikkitilanteissa päiväkotikontekstissa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto [viitattu 14.6. 2017]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51094/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201608293895.pdf?sequence=1>
- Siljamäki, T. 2015a. Aina tärkeä leikki. Lastentarha 5/2015, 16 - 17.

Siljamäki, T. 2015b. Matemaattisia taitoja kenkäkaupasta. Lastentarha 3/2015, 38 - 40.

Siljamäki, T. 2016. Herkkyyskausina lapsi oppii vauhdilla. Lastentarha 1/2016, 12 - 14.

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Suhonen, E., Sajaniemi, N., Alijoki, A., Hotulainen, R., Nislin, M. & Kontu, E. 2014. Lasten stressinsäätely, reagoitaitapumukset ja leikkikäyttäytyminen päiväkotiympäristössä. Psykologia 3/2014, 184 - 197 [viitattu 14.6.2017]. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi.aineistot.lamk.fi/se/p/0355-1067/49/3/lastenst.pdf>

Särkkä, S. 2012. Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen Yliopisto [viitattu 6.6.2017]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83588/gradu05924.pdf?sequence=1>

Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus

Talentia Etelä-Karjala 2016. Leikkipäivä Lappeenrannassa. Tähän Miinakin tänään osallistuisi! Eksakti 2/2016, 5 - 8 [viitattu 7.6.2017]. Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/5935/Eksakti_2_2016.pdf

Terho, T. 2017. Johtamisen yhteys oppimisympäristöihin ja lapsen leikkiin varhaiskasvatuksessa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopisto [viitattu 13.6.2017]. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/177270/Taru_Terho_Pg_2017_0201_.pdf?sequence=2

Tiainen, T. & Välimäki, V. 2015. Lukuja liikkuen, tavuja touhuten. Juva: PS-kustannus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Tammi: Vantaa.

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41 - 54.

Valppu-Virenius, H. 2013. Lastentarhanopettajan työajan käyttö. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta 2011. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 6.8.2017]. Saatavissa: <http://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841>

Vanas, A. 2015. Lapsi mukaan melkein kaikkeen. Lastentarha 5/2015, 34.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973. Saatavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Vehkalahti, R & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet [viitattu 29.9.2017]. Saatavissa: <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf> _

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: PS-kustannus.

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto [viitattu 16.6.2017]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

Wood, E. 2014. Free choice and free play in early childhood education: troubling the discourse. International Journal of Early Years Education Vol.

22, No. 1, 4–18 [viitattu 4.8.2017]. Saatavissa:

<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669760.2013.830562?scroll=top&needAccess=true>

LIITE 1

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu [viitattu 9.10.2017]. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

LIITTEET

LIITE 1

Aikataulu

AIKATAULU	TOIMINTA	OSALLISET	MENETELMÄT	TUOTETTU MATERIAALI	
Maaliskuu 2017	Yhteys toimeksiantajaan, aiheen ideointi, ilmoittautuminen opinnäytetyöprosessiin ja ohjaajan saaminen	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Bäckman	Sähköposti, puhelinkeskustelu, lomakkeen täyttäminen, PowerPoint	Mind map	ALOITUSVAIHE
Huhtikuu 2017	Opinnäytetyön ohjaajan vaihtuminen, aloituspalaveri toimeksiantajan tiloissa	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Bäckman, Tiina Vaara	Sähköposti, puhelinkeskustelu, keskustelu		
Toukokuu 2017	Opinnäytetyösuunnitelman tekeminen, tiedon kerääminen ja aiheen rajaaminen, informaation tapaaminen, toimeksiantosopimuksen allekirjoittaminen, ohjausryhmän tapaaminen	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Bäckman, Heli Vilja-Sarromaa, Tiina Vaara, ohjausryhmä	Kirjoittaminen, keskustelu, kirjallisuuden lukeminen, tiedonhaku	Toimeksiantosopimus	SUUNNITTELU
Kesäkuu 2017	Suunnitelmaseminaarin esityksen tekeminen ja pitäminen, tutkimusluvan kirjoittaminen, informaation tapaaminen, opinnäytetyön työstämistä	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Heli Vilja-Sarromaa, Tiina Vaara, ohjausryhmä	PowerPoint, esitys, puhelinkeskustelu, kirjoittaminen, tiedon kerääminen	Suunnitelma, esitys	SUUNNITELMA-SEMINAARI
Heinäkuu 2017	Tutkimusluvan allekirjoittaminen, opinnäytetyön työstäminen, kyselylomakkeen testaus	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Bäckman, testiryhmä	Kirjoittaminen, tiedon kerääminen, sähköposti	Tutkimuslupa	TEORIAOSUUDEN TYÖSTÄMINEN
Elokuu 2017	Opinnäytetyön työstämistä, ohjausryhmän tapaaminen, kyselyn suorittaminen päiväkodeissa	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Vaara, ohjausryhmä, päiväkodit	Kirjoittaminen, tiedon kerääminen, sähköposti, keskustelu	Täytetyt kyselyt	
Syyskuu 2017	Opinnäytetyön työstämistä, kyselyiden puhtaaksikirjoitus, tutkimuksen luokittelun sekä analysoinnin tekeminen, tulosten esittelyn sekä tarkastelun tekeminen, ohjausryhmän tapaaminen, kielenohjaus	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Vaara, ohjausryhmä, lamk:n äidinkielenopettajat	Kirjoittaminen, tiedon kerääminen, Excel-taulukko, keskustelu		TUTKIMUKSEN TYÖSTÄMINEN
Lokakuu 2017	Opinnäytetyön työstämistä, palautus reppuun ja lähetyksen Anne Vuorelle, opinnäytetyön oikoluettuttaminen, esitysseminaarin esityksen tekeminen ja pitäminen, tarvittavien korjausten tekeminen	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, oikolukijat, Tiina Vaara, ohjausryhmä, Anne Vuori	Kirjoittaminen, tiedon kerääminen, keskustelu, sähköposti, reppu, tulostaminen, PowerPoint	Esitysseminaari, esitys	VIIMEISTELY JA ESITYSSEMINAARI
Marraskuu 2017	Opinnäytetyön palautus reppuun ja urgundiin, opinnäytetyön palautus arvioitavaksi kielen osalta sekä englanninkielisen tiivistelmän osalta, julkaisuseminaarin esityksen tekoa, kypsyysnäytteen antaminen, julkaisuseminaari, opinnäytetyön julkaisu Theseuksessa	Tiia Leppänen, Päivi Lehtisuo, Tiina Vaara, ohjausryhmä, Annukka Salovaara, Milja Mero, Tiina Bäckman, Anne Vuori	Kirjoittaminen, keskustelu, reppu, urgund	Julkaisuseminaari, valmis työ	VALMIS TYÖ

TAULUKKO 1. Opinnäytetyön aikataulu (mukaillen Salonen 2013, 34).

LIITE 2

Saatekirje ja kysely

Saatekirje

16.8.2017

Arvoisa Vilinän talojen varhaiskasvattaja!

Olemme sosionomiopiskelijoita Lahden Ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyönämme tutkimuksen toimeksiantajamme Päiväkoti Vilinä Oy:n toiveesta. Tavoitteenamme on tutkia **leikkiaikaa ja leikin merkitystä lapselle lastentarhanopettajien näkökulmasta** kaikissa neljässä päiväkodissanne.

Kyselyyn vastaavat vähintään vuoden Vilinä-taloissa työskennelleet lastentarhanopettajat tai erityislastentarhaopettajat. Tämä kirjallinen kysely ja siitä saadut vastaukset ovat yksi osa opinnäytetyömme aineistoa. Olemme saaneet tutkimusluvan Päiväkoti Vilinä Oy:n johdolta.

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä tietoa Päiväkoti Vilinä Oy:n yksiköissä käytetystä leikkiajasta ja leikin merkityksestä näkemyksienne mukaisesti. Toivomme tutkimustulosten hyödyttävän koko toimeksiantajan henkilökuntaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Siksi onkin ensiarvoisen tärkeää, että käytät aikaasi ja kirjoitat mahdollisimman laajat, totuudenmukaiset ja selkeät vastaukset pohdinnoistasi, jotka perustuvat henkilökohtaiseen tapaasi toteuttaa varhaiskasvatusta. Kyselyyn osallistuminen ja tutkimuksen kautta saadut tulokset ovat tärkeitä kaikkien osapuolien kannalta, sillä leikkiajasta ei Suomessa ole viime aikoina juurikaan tehty tutkimusta. Myös uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (2016) leikki on nostettu esiin yhtenä tärkeänä osa-alueena varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyössämme ja kyselyn aineiston käsittelyvaiheessa noudatamme salassapitovelvollisuutta eivätkä henkilöllisyys- tai tunnistettavuustiedot tule missään muodossa esille. Säilytämme saatuja tietoja huolellisesti ja luottamuksellisesti. Valmis opinnäytetyö tallennetaan Theseuksen opinnäytetyön arkistoon, jossa se on kaikkien vapaasti luettavissa julkaisun jälkeen.

Luethan kysymykset huolellisesti ja täytät oheisen kyselylomakkeen **30.8.2017 mennessä**. Jos jokin asia kyselyssä askarruttaa tai jokin kyselyn kysymys on epäselvä, otathan yhteyttä allekirjoittaneisiin. Laita kyselylomake mukana tulleeeseen kirjekuoreen, sulje se ja palauta kirjekuori samaan paikkaan muiden vastauskuorien kanssa päiväkodissanne. Mikäli et jostain syystä täytä kyselyä, niin palautathan silti kyselylomakkeen suljetussa kuoressa. Käymme noutamassa kirjekuoret paikanpäältä jokaisesta päiväkodista.

Kiitos yhteistyöstänne!

Yhteystiedot:

Päivi Lehtisuo

puh. xxx – xxx xxxx

Tiia Leppänen

puh. xxx – xxx xxxx

Ohjeet täyttöä varten:

Täytä kysymykset siten, että ne vastaavat omaa henkilökohtaista työpäivääsi ja mahdollisimman tavanomaista päiväkodin arkipäivää. Tutkimuksen huomio keskittyy ainoastaan varsinaiseen päiväkotirakennukseen ja sen piha-alueeseen, ei muihin toimintaympäristöihin. Vastauksiasi voit jatkaa kääntöpuolelle tai tyhjälle paperille.

Toivomme sinun täyttävän kyselylomakkeen **30.8.2017** mennessä.

Taustatieto:

Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa (lto / elto)?

Työsuhteesi pituus Päiväkoti Vilinä Oy:n palveluksessa?

Mitkä kaikki työtehtävät kuuluvat normaaliin työpäivääsi? Luettele.

Mitkä kaikki toiminnot määrittelet päiväkodin arjessa leikiksi ja mitä et?

Miten määrittelet pitkäkestoisen leikin?

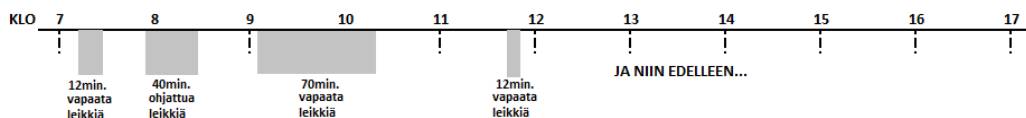
Rastita vain yksi vaihtoehto per kysymys:

	Täysin eri mieltä	Jokseen- kin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseen- kin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Lapsilla on päiväkodissa paljon pitkäkestoisia leikkejä.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset osallistuvat leikkitilojen suunnitteluun.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset osallistuvat leikkien suunnitteluun?	☐	☐	☐	☐	☐

Kysely leikkiajasta:

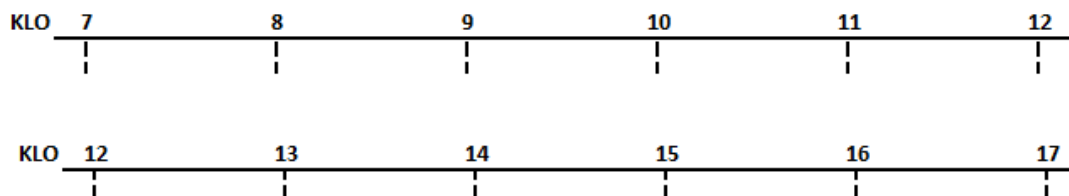
1. Merkitse janalle koko päivän ajalta lasten leikkeihin käyttämäsi osallistumisaika. Merkitse janaan leikkiin käyttämäsi minuutit tavanomaisen työpäiväsi aikana. Merkitse ajan kohdalle myös onko kyseessä ohjattu vai vapaa leikki. Katso esimerkki.

Esimerkki miten jana täytetään. Älä täytä tähän:

Mikä on tavanomainen työaikasi (anna kellonajat) Huom! Täytä janaan leikkiajat tälle aikavälille:

Täytä tähän tavanomaisena työpäivänäsi lasten leikkiin käyttämäsi minuutit:

Kuvaile tyhjille riveille edellisen janan pohjalta läsnäolosi lasten leikeissä sekä vapaan, että ohjatun leikin aikana (työpäiväsi puitteissa):

2. Miten ja miksi osallistut lasten leikkeihin?
3. Pitäisikö päiväkodissa leikkiin käytettyä aikaa mielestäsi muuttaa jotenkin? Perustele kyllä / ei vastauksesi.
4. Kuvaile leikkiajan pituuden merkitystä lapsille?
5. Millaisissa tilanteissa leikkiä / leikillisyyttä on haastavaa käyttää tai mahdollistaa? Miksi?
6. Kuvaile millä keinoin ruokit, motivoit ja mahdollistat lasten leikkiä.
7. Miten päiväkodin ympäristö (päiväkodin sisä- ja ulkotilat) vaikuttaa käytettävissä olevaan leikkiaikaan?

Ajastanne ja yhteistyöstänne kiittäen,

Päivi Lehtisuo & Tiia Leppänen

LIITE 3

Opinnäytetyön tutkimusprosessi

Tutkimusprosessi

LIITE 4

Esimerkki sisällön analyysistä

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty	Alakategoria
<p>*"Lapset, jotka kykenevät pitkäkestoiseen leikkiin, myös nauttivat siitä, että leikki saa jatkua ilman keskeytyksiä."</p> <p>*"Leikeille järjestetään aikaa ja paikka."</p> <p>*"Saa rauhassa leikkiä."</p>	<p>*Aikaa leikkiä keskeytyksettä</p> <p>*Leikille aikaa ja paikka</p> <p>*Mahdollistetaan kiireettömyys</p>	Leikille rauhallinen aika ja paikka
<p>*"Itse huomaan poistuvani leikeistä jonkun "juoksevan asian vuoksi", jolloin leikkihetki hajoaa tietyltä osin."</p> <p>*"Liian lyhyt leikkiaika saa aikaan harmistusta."</p> <p>*"Joskus aamulla kun on vielä aamupalalla lapsia meinaa tulla liikaa yleistä levottomuutta."</p>	<p>*Leikistä poistuminen muiden työtehtävien takia</p> <p>*Liian lyhyt leikkiaika</p> <p>*Liian isosta ryhmästä johtuva levottomuus</p>	Leikkiä ja leikkiaikaa häiritsevät tekijät
<p>*"Leikin aika meillä on useimmiten painottunut aamupäivään."</p> <p>*"Aamuvuoro keittiössä hoitaa myös lounaan, jonka jälkeen lähtee kotiin, niin leikkiaikaa ei paljon tule sille päivälle."</p>	<p>*Leikkiaikaa useinmiten aamupäivisin</p> <p>*Työvuoro määrittää leikkiin käytettävissä olevan ajan</p>	Aamupäivään sijoittuva leikkiaika
<p>*"Kirjalliset työt: sähköposti, suunnittelu, vasut."</p> <p>*"Muutamissa perushoidollisissa tilanteissa on vähemmän tai ei ollenkaan leikkiä, esim. lepo (pienillä/nukkuvilla) ja ruokailu."</p> <p>*"Perusarkityöt, siivoukset, pyykinpesut ja ruokailut ovat muuta."</p> <p>*"Yhteistyötehtävät (perheet, yhteistyökumppanit, tiimi, yritys ym.)"</p>	<p>*Kirjalliset työt</p> <p>*Perushoidolliset työt</p> <p>*Arkiset työt</p> <p>*Moniammatillisuus</p>	Leikkiaikaa rajoittavat tekijät
<p>*"Ohjatut leikkituokiot lapsiryhmän kanssa, kun lauletaan, leikitään ja temppuillaan yhdessä. Mielikuvitusleikit."</p> <p>*"Aikuisen läsnäolo leikissä auttaa lasta pysymään leikissä pidempää."</p> <p>*"Tärkeää on OLLA LÄSNÄ, eikä hyppiä paikasta paikkaan."</p>	<p>*Ohjatuissa tuokioissa mukana leikkiminen</p> <p>*Läsnäolo leikissä sitouttaa lasta</p> <p>*Aikuisen aito läsnäolo leikissä</p>	Leikissä mukana ja läsnäolo
<p>*"Tärkeää on nähdä / arvostaa mikä, merkitys leikillä on, silloin myös itse jaksat."</p> <p>*"Kunnioitetaan sitä, kun leikitään lasten kanssa että tehdään muut asiat myöhemmin."</p>	<p>*Leikin arvostaminen oman jaksamisen kannalta</p> <p>*Leikin arvostaminen</p>	Leikin arvostaminen
<p>*"Lapsen käytös on haastavaa, silloin on ammattitaitoa jos pystyy leikkillisyyden kautta auttamaan lasta."</p> <p>*"Ryhmää ohjattaessa voi käyttää leikinomaista lähestymistapaa."</p> <p>*"Hassuttelu, huumori."</p>	<p>*Leikkillisyyden hyödyntäminen haastavassa tilanteessa</p> <p>*Leikinomainen lähestymistapa</p> <p>*Humoristinen asenne</p>	Leikinomainen asenne
<p>*"Ohjaan leikkejä tarvittaessa ja ruokin lasten mielikuvitusta."</p> <p>*"Vaihtelu, mielikuvitus, sanoittaminen, mallintaminen."</p> <p>*"Lisätään leikkiin juttuja, että leikki innostaa ja kehittyy."</p>	<p>*Leikin ohjaaminen ja ruokkiminen</p> <p>*Leikin rikastaminen, sanoittaminen ja mallintaminen</p> <p>*Leikkiin innostaminen</p>	Leikin mahdollistaminen ja rikastuttaminen
<p>*"Leikkivälineiden ja leikkipaikkojen vaihtelevuus myöskin."</p> <p>*"Tärkeää mahdollistaa välineiden käyttö."</p> <p>*"Se, että leikki on myös kivan näköinen, motivoi leikkimään. Leikissä ei myöskään tarvitse olla liikaa tavaroita."</p> <p>*"Miten pienryhmät liikkuvat sisällä ja ulkona."</p> <p>*"Rauhallinen tila, ei läpikulkua ja edestakaisin leikin vaihtamista."</p>	<p>*Leikkivälineiden ja -paikkojen monipuolisuus</p> <p>*Välineiden mahdollistaminen</p> <p>*Sopiva määrä leikkivälineitä</p> <p>*Pienryhmien siirtymät</p> <p>*Leikille rauhallinen tila</p>	Välineiden saatavilla olo
<p>*"Tehdä pieniä leikinurkkauksia."</p> <p>*"Leikkitalu ollut myös käytössä."</p> <p>*"Vapaan leikin aikana seurailen ensin miten leikit sujuvat ja sitten asetun johonkin huoneeseen leikkimään."</p>	<p>*Leikkitilojen jakaminen</p> <p>*Leikkitalun käyttäminen</p> <p>*Leikkien jakautuminen</p>	Leikit eri tiloissa

LIITE 5

Pääluokkien ja yhdistävän kategorian synty

Alakategoria	Yläkategoria	Pääkategoria	Yhdistävä kategoria	
*Leikin vaikutus oppimiskokemuksiin *Leikin jatkumo	*Jatkuva leikkiminen	*Tarkoituksenmukainen leikkiajan käyttö eri tilanteissa	Leikkiaika	
*Leikkitaitojen harjoittelu *Käytettävissä oleva leikkiaika	*Pitkäkestoisen leikin tavoittelu			
*Leikille rauhallinen aika ja paikka *Leikkiä ja leikkiaikaa häiritsevät tekijät	*Lastentarhanopettajan vaikuttaminen leikkiaikaan			
*Haasteet leikissä *Aamupäivään sijoittuva leikkiaika *Leikkiaikaa rajoittavat tekijät	*Arjen haasteet			
*Lastentarhanopettajan toimiminen erilaisissa tilanteissa *Leikissä mukana ja läsnäolo *Lapsen ikä- ja kehitystason huomioiminen	*Lastentarhanopettajien pedagoginen osaaminen	*Lastentarhanopettajan vaikutus leikkiin		
*Leikin arvostaminen *Elämäntaitojen harjoittelu *Lasten ideoiden huomioiminen	*Lastentarhanopettajan ammattitaito			
*Leikinomainen asenne *Leikin mahdollistaminen ja rikastuttaminen	*Leikkisyys	*Lasten kanssa leikkiminen		
*Lasten välisten suhteiden tukeminen *Leikin tukeminen *Fyysinen leikkiminen lasten kanssa *Leikkiin heittäytyminen *Lasten haasteellinen käyttäytyminen	*Lastentarhanopettaja leikissä			
*Välineiden lisääminen *Välineiden saatavilla olo	*Leikkiympäristössä käytettävissä olevat välineet			*Leikkiympäristön merkityksellisyys
*Leikille rauhaa ja tilaa *Leikit eri tiloissa	*Tilojen rauhallisuus			
*Tilojen monipuolinen käyttö *Innovatiivinen leikkiympäristö	*Leikkiympäristön vaikutus leikkiin ja leikkiaikaan			
*Leikkiympäristön estetiikka *Leikkiympäristön ilmapiiri	*Miellyttävä leikkiympäristö			

LIITE 6

Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Opinnäytetyö

1. Tutkimuksen tekijät ja yhteystiedot	Sukunimi Lehtisuo	Etunimi Päivi
	Puhelinnumero xxx-xxx xxxx	Sähköpostiosoite paivi.lehtisuo@student.lamk.fi
	Oppilaitos Lahden Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala	Tutkinto Sosionomi AMK
	Sukunimi Leppänen	Etunimi Tiia
	Puhelinnumero xxx-xxx xxxx	Sähköpostiosoite tiia.leppanen2@student.lamk.fi
	Oppilaitos Lahden Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala	Tutkinto Sosionomi AMK
2. Toimeksiantaja	Toimeksiantaja Tiina Bäckman	Yksikkö/yksiköt, joissa tutkimus toteutetaan Päiväkotit Vilinä Oy:n kaikki päiväkodit
	Puhelinnumero xxx-xxx xxxx	Osoite xxxxx xxxxxxxxx
	Sähköpostiosoite tiina@vilina.fi	Y-tunnus xxxxxxx-x
3. Opinnäytetyön ohjaaja	Opinnäytetyön ohjaaja Tiina Vaara	Oppilaitos Lahden Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala
	Puhelinnumero xxx-xxx xxxx	Sähköpostiosoite tiina.vaara@lamk.fi
4. Tutkimuksen kuvaus	Tutkimuksen nimi tai nimiluonnos Päiväkotit Vilinä Oy:n leikkiaika ja leikin merkitys	
	Kuvaus tutkimuksen sisällöstä Laadullinen tutkimus	
	Tutkimuksen tarkoitus Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella leikkiaikaa ja leikin merkitystä lapsen turvalliselle kasvulle ja kehitykselle sekä analysoida kirjallisen kyselyn avulla esiin nousseita asioita Päiväkotit Vilinä Oy:ssä.	
5. Tutkimuksen toteutus	Aikataulu 23.3.-16.11.2017	
	Tutkimuksen toteutustapa/-väline Kirjallinen kyselylomake koskien Päiväkotit Vilinä Oy:n henkilökuntaa.	
6. Liitteet	Luettelo tutkimuslupahakemuksen liitteistä Opinnäytetyön suunnitelma, 22 sivua.	
7. Sitoumukset ja allekirjoitukset	Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja asiakkaan, hänen läheistensä tai yrityksen vahingoksi. Käytän tietoja luottamuksellisesti enkä luovuta saamiani tietoja ulkopuolisille, vaan pidän ne salassa. Noudatan henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä annettuja säännöksiä henkilötietojen käsittelystä ja salassapidosta.	
	Paikka ja aika Lahdessa 19.7.2017	Allekirjoitus ja nimenselvennys Päivi Lehtisuo
	Paikka ja aika Lahdessa 19.7.2017	Allekirjoitus ja nimenselvennys Tiia Leppänen
8. Päätös. (Luvan antaja allekirjoittaa)	Päätös tutkimuslupan myöntämisestä Tutkimuslupa myönnetään	
	Paikka ja aika Lahdessa 19.7.2017	Allekirjoitus ja nimenselvennys Tiina Bäckman